

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 336.581

АҲМАДИ ЗОҲИДЧОН

**ТАЪМИНОТИ МОЛИЯВИИ ТАТБИҚИ ЛОИҲАҲОИ
САРМОЯГУЗОРӢ ДАР ИНФРАСОҲТОРИ САӢӢӢӢ**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии
доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисос, ихтисоси
6D050900 – Молия (6D050901 – Молия, муомилоти пул ва
қарз)

Душанбе – 2025

Диссертатсия дар кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст.

Роҳбари илмӣ: **Иброҳимзода Илҳомуддин Рачабалӣ** - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, директори институти илмӣ-тадқиқоти сайёҳӣ ва соҳибкории Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон

Муқарризи расмӣ: **Бобочониён Даврон Дадочон** - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, муовини ректор оид ба илм ва инноватсияи Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Бобозода Алишер Абдурахмон – номзади илмҳои иқтисодӣ, мудири кафедраи молия ва қарз дар КАС-и Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур

Муассисаи пешбар: **Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон**

Ҳимояи диссертатсия санаи 21-июни соли 2025 соати 9:00 дар маҷлиси шурои диссертатсионии 6D.KOA-003-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, баргузор мегардад. Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, к. Буни Ҳисорак, шаҳраки донишҷӯён, бинои таълимии 7, ауд. 102, Почтаи электронӣ: 6d.koa-003@mail.ru, телефони котиби илмӣ: (+992) 919-80-31-10

Бо диссертатсия дар китобхонаи илмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва сайти расмӣ он (www.tnu.tj) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «_____» _____ соли 2025 фириастода шуд.

**Котиби илмӣ
шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ**

Бобиев И.А.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Имрӯз барои рушди муносиби соҳаҳои иқтисодии миллии яке аз масъалаҳои муҳим ин таъминоти молиявии равандҳои сармоягузори мебошад. Таваҷҷуҳ ба сармоягузори ҳам аз ҷониби давлат ва ҳам аз ҷониби субъектҳои иқтисодӣ дар солҳои охир хеле зиёд шудааст, зеро сармоягузори ҳамчун манбаи муҳими таъминоти молиявии рушди соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии миллии метавонад ба раванди татбиқи лоиҳаҳои марбут ба ташаккул ва таҷдиди иқтисодии истеҳсолии корхонаҳои соҳаҳои мазкур таъсири мусбат расонида, ба ин васила самаранокии баланди маблағҳои сафарбаршударо низ таъмин намояд. Бинобар ин, масъалаи баланд бардоштани фаълонокии сармоягузори дар сатҳи соҳаҳои афзалиятнок ва ҳам дар сатҳи субъектҳои иқтисодии дар ин соҳаҳо фаъолияткунанда бештар ба мушкилоти ҷустуҷӯ ва дарёфти манбаъҳои маблағгузори алоқаманд мебошад. Маҳз ба ҳамин хотир таҳқиқи масъалаҳои таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии миллии дар шароити муосир муҳим аст.

Албатта, барои амалӣ намудани лоиҳаҳои сармоягузори дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии низоми муассири таъминоти молиявии фаъолияти сармоягузориро таъсис додан лозим аст. Корбурди дурусти усулҳо ва шаклҳои маблағгузори дар доираи таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузори воситаи тақондиҳандаи рушди босуботи иқтисодии миллии мебошад. Бинобар ин, самаранокии фаъолияти сармоягузори ба соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии аз сиёсати интихобшудаи таъминоти молиявии татбиқи ҳар як лоиҳаи сармоягузори вобаста мебошад.

Ҳамчунин, дар шароити ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирии иқтисодии миллии бо фазои иқтисодии ҷаҳонӣ масъалаи

ташаккули афзалиятҳои рақобати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси иқтидори мавҷудаи табиӣ ва таърихӣ фарҳангӣ, инчунин истифодаи самараноки онҳо мубрам гардидааст. Шароити мусоиди табиӣ ва иқлимӣ дар мамлакат мавҷудбуда яқоя бо дигар захираҳои дахлдор метавонанд рушди муносиби соҳаи афзалиятноки сайёҳиро таъмин кунанд.

Дар солҳои охир дар доираи иҷроӣ ҳадафҳои миллии рушди сайёҳӣ дар мамлакат тадбирҳои зиёде роҳандозӣ карда мешаванд. Аз ҷумла баррасии масъалаҳои марбут ба рушди сайёҳӣ дар санадҳои стратегӣ ва барномавии сатҳи ҳукуматӣ, гузоришҳои мутахассисони соҳа, олимони муҳаққиқон дар маърақаҳои илмӣ ва интишори натиҷаҳои пажӯҳишҳо дар адабиёт зиёд мушоҳида мешавад. Дар ҳамаи ҳолатҳои зикршуда аз муҳимии масъалаҳои марбут ба рушди сайёҳӣ ва ҳамчун соҳаи афзалиятноки иқтисодиёти миллии муқарар шудани сайёҳӣ, ки метавонад ба рушди босуботи дигар соҳаҳои бо худ ҳамҷавор низ таъсири назарраси мусбат расонад, қайд карда мешавад. Аммо таҳқиқоти мо нишон медиҳад, ки захираҳои сайёҳии мавҷудбуда бо сабаби нарасидан ва истифодаи ғайриоқилонаи манбаъҳои маблағгузори дастрас самаранок истифода намешаванд. Дар баробари ин, иншооти амалкунандаи инфрасохтори сайёҳӣ аксаран кӯҳна ва аз ҷиҳати ҷисмонӣ фарсуда мебошанд. Сифати пасти хизматрасонӣ дар осоишгоҳҳо ва меҳмонхонаҳо, ки иншооти муҳими инфрасохтори сайёҳӣ мебошанд, ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ нест. Барои ба ҳолати хуби қорӣ расонидани иншооти инфрасохтори сайёҳӣ ва беҳтар намудани сифати хизматрасонӣ дар онҳо роҳандозӣ намудани чорабиниҳои техникаӣ ташкилӣ зарур аст, ки сафарбар кардани маблағҳои назаррасро талаб мекунад. Ҳамаи ин мубрами таҳқиқи масъалаҳои

таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳиро тасдиқ мекунад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Диссертатсия ба интишороти ватанӣ ва хориҷии соҳаи молия таъҷиб мекунад. Аз ҷумла дар асарҳои пажӯҳишгарони хориҷӣ - А.А. Агафонов, В.Е. Афонина, И.А. Бланк, С.В. Болшаков, В.В. Бочаров, О.Ю. Дадашева, Л.И. Игонина, В.В. Ковалев, Т.С. Колмикова, О.И. Лаврушина, И.И. Мазур, С.А. Орехов, В.В. Шеремет ва муаллифони ватанӣ - Ш.С. Бақоев, А.А. Бобоев, Б.М. Гулов, А.А. Қурбонов, А.Р. Рустам, Л.Х. Саидмуродов, И.Н. Сафаров, А.К. Сафоев, З.С. Султонов, Д.А. Толибов, Х.Р. Улуғхоҷаева, Т.Т. Файзуллоев, У.С. Ҳикматов, Қ.Х. Хушвахтзода, Б.М. Шарифзода (Б.М. Шарипов) ва Л.З. Юнусова ба масъалаҳои марбут ба назария, методология ва амалияи маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ диққат дода шудааст. Масъалаҳои мубрами таъминоти молиявии рушди сайёҳӣ ва иншооти инфрасохтори он дар асарҳои олимони ватанӣ - Ҳ. Аброров, М.А. Азимова, К.К. Акназаров, Д.С. Амонова, У.С. Асрорзода, Б.Ҳ. Каримов, С.М. Курбанова, Д.Б. Қодирзода, А.А. Мирзоалиев, Х.М. Муҳаббатов, М.А. Раҳимов, И.З. Сарабекова, Ш.М. Табаруков, А.Х. Хоҷаева, Қ.Х. Хушвахтзода, Ф.Р. Шаропов, Б.У. Шукуров, ва муҳаққиқони хориҷӣ - А.С. Дерешева, Е.Н. Романов, С.Б. Тен, В.А. Черненко баррасӣ шудаанд. Дар асарҳои И.А. Езангина, И.Р. Иброҳимзода, Б.Ҳ. Каримов, Ф. Мирзоаҳмедов, И.А. Никонова, В.В. Переверзева, В.В. Романов, А.Т. Тлеубердинова баъзе паҳлуҳои масъалаи истифодаи механизмҳои муосири маблағгузории лоиҳавӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Бо вучуди ин, паҳлуҳои зиёди масъалаҳои таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ аз доираи таҳқиқ берун мондаанд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот бо

Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2016, № 392), Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 августи соли 2018, № 372), Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 (Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 июни соли 2021, № 441), Барномаи давлатии рушди сайёҳӣ барои солҳои 2021-2025 алоқаманд мебошанд. Диссертатсия мувофиқи нақшаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот коркарди ҷанбаҳои назариявӣ ва методологӣ, таҳияи тавсияҳои амалӣ барои такмили таъминоти молиявӣ ва рушди механизми маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар иншооти инфрасохтори сайёҳӣ мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Дар диссертатсия чунин вазифаҳо иҷро карда мешаванд:

1. Таҳқиқи асосҳои назариявӣ, равишҳои методологӣ, ҷанбаҳои методӣ ва амалии муҳими таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ.

2. Омӯзиши имконияти корбурди усулҳо ва шаклҳои маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар шароити муосир, арзёбии хусусиятҳои таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ.

3. Таҳқиқи вазъи муосири ҷаҳолияти сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва арзёбии мушкilotи маблағгузорию рушди он.

4. Таҳлили омилҳои ба рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъсиррасон ва арзёбии вазъи

инфрасохтори сайёҳӣ бо мақсади таҳияи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва амалисозии маблағгузории онҳо.

5. Арзёбии заминаҳои появии корбурди маблағгузории лоиҳавӣ ҳамчун механизми таъсирбахши амалисозии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ.

6. Таҳқиқи имконияти механизми шарикии давлат ва бахши хусусӣ дар қаринаи корбурди он дар мукамалсозии равандҳои маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ

7. Таҳлил ва арзёбии тарҳҳои гуногуни маблағгузорӣ барои интиҳоби амсилаи муносиби маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ.

Объекти таҳқиқот низоми таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Предмети таҳқиқот назария, методика ва амалияи маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Фарзияи таҳқиқот. Асоси шаклгирӣ ва муайян кардани фарзияи таҳқиқот ин аст, ки барои истифодаи пурраи иқтисодии захиравии рушди сайёҳӣ дар мамлакат маблағҳои муайяни сармоя барои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ лозим мебошанд. Аз ҳаҷм ва сохтори сармоягузориҳо барои рушди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ суръатҳои рушди умумии сайёҳӣ ҳамчун соҳаи афзалиятноки иқтисодиёти миллӣ ва беҳшавии нишондиҳандаҳои тавсифдиҳандаи натиҷаҳои молиявии корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ вобаста мебошад.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот. Бахши назариявии диссертатсия ба асарҳои олимони ва муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, ки ба таҳқиқи мушкилоти таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёт бахшида шудаанд, асос

меёбад. Ҳангоми иҷрои таҳқиқот усулҳои илмӣ мантиқӣ, таҳлилий, иқтисодию оморӣ, графикӣ, коршиносӣ, истисно, муқоиса ва дигарҳо таҳқиқот истифода шудаанд.

Сарчашмаҳои маълумот. Таҳқиқот ба санадҳои меърию ҳуқуқӣ, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи танзим ва амалисозии лоиҳаҳои сармоягузори давлатӣ, қарорҳо ва фармоишҳои Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумоти корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ, маводи конференсияҳо ва интишорот оид ба маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъя мекунад.

Пойгоҳи таҳқиқот. Диссертатсия дар солҳои 2021-2024 дар кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон анҷом дода шудааст.

Навгонии илмӣ таҳқиқот дар таҳлил ва тасдиқи асоснокӣ равишҳои назариявӣ ва методологӣ, инчунин дар таҳияи тавсияҳои амалӣ барои тақмили механизми маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ифода ёфтааст. Натиҷаи муҳими таҳқиқот пешниҳоди қарорҳои нави концептуалӣ мебошад, ки ба беҳтар кардани равандҳои молиявӣ дар ин соҳа нигаронида шудаанд. Ҷанбаҳои асосии навгонии илмӣ таҳқиқот нуктаҳои зеринро дар бар мегиранд:

1. Дар асоси таҳлили амиқи муқаррароти назариявӣ, равишҳои методологӣ ва ҷанбаҳои методӣ, инчунин бо назардошти дигар омилҳои асосии бо таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ алоқаманд тафсири муфассал ва аниқи мафҳумҳои «сармоягузорӣ», «фаъолияти сармоягузорӣ», «лоиҳаи сармоягузорӣ», «таъминоти молиявӣ» ва «маблағгузорӣ» анҷом дода шудааст. Ба робитаи онҳо бо раванди таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ таваҷҷуҳи махсус дода шудааст, ки ин барои

дақиқтар муайян кардани нақши ҳар яке аз ин унсурҳо дар татбиқи босамари лоиҳаҳои сармоягузорӣ, инчунин беҳтар намудани равишҳо ба идоракунии чараёнҳои молиявӣ дар доираи чунин лоиҳаҳо имкон медиҳад.

2. Усулҳо ва шаклҳои гуногуни маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузориҳои ба рушди соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёт нигаронидашуда таҳқиқ карда шудаанд, ки ин на танҳо барои тасдиқи аҳаммият ва мубрамии онҳо, балки барои муайян кардани ҷанбаҳои асосии ба татбиқи бомуваффақияти чунин лоиҳаҳо таъсиррасон низ имкон медиҳад. Ба таҳлили таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ таваччуҳи хоса дода мешавад, ки ин барои муайян кардани хусусиятҳои хос ва душворихоёе, ки иштирокчиёни лоиҳаҳо бо онҳо дучор мешаванд имкон додааст. Дар асоси таҳлили гузаронидашуда механизмҳои самарабахши дастгирии сармоягузорӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ пешниҳод карда мешаванд, ки ба ҳавасмандгардониҳои сармоягузориҳои хусусӣ ва давлатӣ, инчунин баланд бардоштани ҷолибияти ин соҳа барои сармоягузорӣ нигаронида шудаанд.

3. Дар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи муосири татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва омӯзиши муфассали механизмҳои ҷалби манбаъҳои маблағгузорӣ ба ин лоиҳаҳо мушкilotи калидӣ, ки ба рушди соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори он ҳалал мерасонанд, муайян карда шудаанд. Роҳҳои рафъи ин мушкilot пешниҳод карда шудаанд, ки ба истифодаи механизмҳои муносиб ва самараноки маблағгузорӣ алоқаманд буда, боиси афзоиши ҷолибияти сармоягузориҳои соҳа мегарданд. Инчунин оид ба татбиқи механизмҳои мазкур, ки ба беҳтар намудани суботи молиявӣ ва рушди инфрасохтори сайёҳӣ нигаронида шудаанд, тавсияҳои амалӣ таҳия гардидаанд, ки метавонанд ба рушди устувор ва таҷдиди ин соҳа мусоидат кунанд.

4. Таҳлили омилҳои ба рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорию мусоидаткунанда гузаронида шуда, арзёбии ҳамаҷонибаи ин омилҳо дар заминаи вазъи муносири инфрасохтори сайёҳӣ анҷом дода шудааст. Мушкилот ва маҳдудиятҳои асосии лоиҳаҳои инфрасохтори сайёҳӣ ошкор гардида, тадбирҳои зарурӣ барои бартараф намудани онҳо пешниҳод гардидаанд, ки ба беҳтар намудани таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию нигаронида шудаанд. Тавсияҳо оид ба тақмили механизмҳои мавҷудаи маблағгузорию таҳия ва усулҳои муносиби ҳавасмандгардонии сармоягузорию хусусӣ ба рушди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ, аз ҷумла истифодаи воситаҳои мувофиқи молиявӣ ва беҳтар намудани дастгирии давлатӣ, ки ба ҷалби захираҳои иловагӣ ва суръат бахшидан ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ мусоидат мекунад, пешниҳод карда шуданд.

5. Имконияти истифодаи маблағгузорию лоиҳавӣ ҳамчун яке аз механизмҳои муассир ва ояндадори татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию дар инфрасохтори сайёҳӣ таҳлил ва арзёбӣ мешавад. Хусусиятҳои маблағгузорию лоиҳавӣ дар заминаи вижагиҳои инфрасохтори сайёҳӣ, инчунин бартариҳои эҳтимолии он барои ҳавасмандгардонии рушди устувор дар ин соҳа баррасӣ карда мешаванд. Сабабҳои асосии маҳдудкунандаи истифодаи маблағгузорию лоиҳавӣ дар мамлакат, аз ҷумла монеаҳои институтсионалӣ ва молиявӣ, инчунин огоҳии нокифояи иштирокчиёни лоиҳаҳо аз имкониятҳои он муайян карда шудаанд. Бартариҳои маблағгузорию лоиҳавӣ барои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию дар инфрасохтори сайёҳӣ, аз қабилӣ баланд бардоштани устуворию молиявии лоиҳаҳо, муносибгардонии ҳавфҳо ва беҳбуди шароит барои ҷалби сармояи хусусӣ ва давлатӣ арзёбӣ мешаванд.

6. Корбурди механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ҳамчун яке аз воситаҳои асосии маблағгузорию

лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ муайян карда шудааст. Тасдиқ шудааст, ки ин механизм ба бунёди иншооти замонавии инфрасохтори сайёҳӣ самаранок мусоидат намуда, инчунин дар ҳавасмандгардонии рушди ҳамаҷонибаи сайёҳӣ ҳамчун яке аз бахшҳои афзалиятноки иқтисодиёт нақши муҳим мебозад. Самтҳои ояндадори рушди минбаъдаи шаклҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ муайян карда шуданд, ки ба баланд бардоштани ҷолибияти соҳа барои сармоягузори хусусӣ ва таъмини ҷалби самараноки сармояи хусусӣ имкон медиҳанд. Тадбирҳо ва механизмҳои мушаххас оид ба такмили амсилаҳои мавҷудаи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ пешниҳод карда шудаанд, ки ба суръат бахшидан ба равандҳои таҷдид ва тавсеаи инфрасохтори сайёҳӣ, инчунин афзоиши сармоягузорӣ ба ин соҳа мусоидат мекунад.

7. Таҳлили ҳамаҷонибаи шаклҳо ва схемаҳои маъмури маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ гузаронида шуд, ки ин барои муайян кардани маҳакҳо ва тартиби интиҳоби амсилаи муносибтарини маблағгузории лоиҳаҳо дар инфрасохтори сайёҳӣ имкон медиҳад. Ба таҳияи усулҳои баҳодихии дурусти шароити интиҳоби тарҳи бехтарини маблағгузорӣ бо назардошти хусусиятҳои хоси инфрасохтори сайёҳӣ диққати махсус дода мешавад. Барои баҳодихии амиқ ва воқеъбинонаи чунин шароит усулҳои таҳлили молиявии сармоягузориҳои истифода шуданд, ки дақиқтар муайян кардани омилҳоеро, ки ба интиҳоби тарҳии маблағгузорӣ таъсир мерасонанд, таъмин намуданд. Муҳимии яке аз манбаъҳои дохилии маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ – истехлок, ки ба ҷамъшавии воситаҳо барои маблағгузории лоиҳаҳои дарозмуҳлат, баланд бардоштани устувории молиявии онҳо ва коҳиш додани вобастагӣ аз манбаъҳои берунии сармоя мусоидат мекунад, тасдиқ карда шудааст.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда

1. Таҳқиқи муфассали асосҳои назариявӣ ва равишҳои методологии таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ, тафсири муносиби мафҳумҳои марбут ба маблағгузориҳои лоиҳаҳо - «сармоягузорӣ», «фаъолияти сармоягузорӣ», «лоиҳаи сармоягузорӣ», «таъминоти молиявӣ», «маблағгузорӣ» ва аниқ кардани онҳо дар робита бо мавзуи таҳқиқот. Пешниҳоди таснифоти аниқкардашудаи манбаъҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ, муайян кардани тартиби интихоби манбаъҳои молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар асоси низом ва тарҳи интихобшудаи маблағгузорӣ.

2. Таҳқиқи шароити истифодаи усулҳо ва шаклҳои муносири маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ, муайян кардани бартарӣ ва камбудии онҳо дар робита ба маблағгузориҳои лоиҳаҳо дар соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии милли. Арзёбии хусусиятҳои таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ дар асоси омӯзиши равандҳои сармоягузорӣ дар мамлакат ва таҳқиқи санадҳои стратегии рушди сайёҳӣ.

3. Ошкор кардани мушкилот ва монеаҳои боздорандаи рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он дар асоси таҳлили вазъи сармоягузорӣ ба соҳа, таҳлили равандҳои ҷалби манбаъҳои маблағгузорӣ ба иншооти инфрасохтор ва таҳқиқи пойгоҳи техникийи иншооти амалкунандаи инфрасохтори сайёҳӣ дар мамлакат, муайян кардани роҳҳои бартараф кардани онҳо дар алоқамандӣ бо қорбурди механизмҳои муносиби маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва пешниҳоди тавсияҳо барои амалисозии онҳо.

4. Таҳлили омилҳои ба маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъсиррасон, арзёбии онҳо вобаста ба вазъи имрӯзаи иншооти инфрасохтори сайёҳӣ. Муайян кардани тадбирҳои зарурӣ барои рушди маблағгузорӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ аз нуктаи назари беҳгардонии

таъминоти моиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ. Таҳия ва пешниҳоди тарзҳои муносиби ҳавасмандкунии сармоягузорию хусусӣ барои рушди инфрасохтори сайёҳӣ.

5. Таҳлил ва арзёбии имконияти корбурди маблағгузорию лоиҳавӣ ҳамчун механизми самараноки татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ. Муайян кардани омилҳои асосии истифода нашудани механизми маблағгузорию лоиҳавӣ дар мамлакат, арзёбии бартариҳои маблағгузорию лоиҳавӣ ҳангоми истифода дар раванди татбиқи лоиҳаҳои афзалиятноки сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ.

6. Муқаррар кардани шарикии давлат ва бахши хусусӣ ҳамчун яке аз механизмҳои рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ. Арзёбии ҷиҳатҳои қавӣ ва самтҳои рушди механизми шарикии давлат ва бахши хусусӣ, ки барои ҷалби сармоя ва амалисозии босамараи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ имкон медиҳанд.

7. Таҳлил ва арзёбии тарҳҳои гуногуни маблағгузорӣ барои интиҳоби амсилаи муносиби маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ. Муҳимии истехлок ҳамчун яке аз манбаъҳои дохилии маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ тасдиқ карда мешавад. Пешниҳодҳо барои корбурди механизми маблағгузорию венчурӣ ва амсилаи консессионии маблағгузорӣ дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ таҳия карда шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Муқаррароти назариявии дар диссертатсия таҳияшуда метавонанд дар рушди назария ва методологияи маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ саҳми муҳим гузоранд. Аҳамияти амалии таҳқиқот дар истифодаи тавсияҳои пешниҳодгардида аз ҷониби кормандони Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи

амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маъмурияти субъектҳои хоҷагидорӣ инфрасохтори сайёҳӣ барои татбиқ дар фаъолияти сармоягузорӣ ифода меёбад. Татбиқи амалии муқаррароти таҳияшуда дар равандҳои таҳия, банақшагири, маблағгузорӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти сармоягузорӣ имкон медиҳад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи усулҳои махсус дар рафти иҷрои таҳқиқот, эътимоднокии маълумот, ҳаҷми кифояи маводи таҳқиқӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот, интишорот, гузоришҳо дар конференсияҳои илмӣ амалӣ тасдиқ мешавад. Хулоса ва тавсияҳо бо таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва амалиявӣ асос ёфтаанд.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқот дар доираи муҳтавои бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси илмӣ 6D050900 – Молия (6D050901 – Молия, муомилоти пул ва қарз) иҷро карда шудааст: 1.7. Ҷанбаҳои инфрасохтори низоми молиявӣ, 2.14. Маблағгузори равандҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ, 3.6. Молияи соҳаҳо, 3.20. Сарчашмаҳои маблағгузори субъектҳои хоҷагидор, проблемаҳои муносибгардонии сохтори сармоя, 3.22. Ташаккули низоми самараноки маблағгузори лоиҳавӣ ва барномавӣ, 3.25. Молияи равандҳои инвеститсионӣ ва инноватсионӣ, афзорҳои молиявии сармоягузорӣ.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дарачаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии муаллиф дар таҳлил ва ҷамъбастанӣ, банақшагири ва таҷрибаҳои равишҳои назариявӣ амалии таъминоти молиявӣ ва рушди маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори

сайёҳӣ ифода меёбад. Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд хангоми таҳияи ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии рушди таъминоти молиявии татбиқи сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ истифода шаванд.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия.

Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар шакли гузоришҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ «Иқтисодиёти корхонаҳо, минтақаҳо, мамлакатҳо: масъалаҳои мубрам ва ҷанбаҳои муосир» (Пенза, 2023), «Масъалаҳои идоракунии ва иқтисодиёт: вазъи муосир ва мушкилоти мубрам» (Москва, 2022) ва дигарҳо пешниҳод гардида, баҳои мусбат гирифтаанд. Тавсияҳои таҳияшуда дар фаъолияти сармоягузорию корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ истифода мешаванд. Нуктаҳои асосии назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар раванди таълимии зинаи бакалавриат, ихтисоси «Молия» истифода мешаванд.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Доир ба мавзуи таҳқиқот 17 мақолаи илмӣ бо ҳаҷми 7,2 ҷузъи ҷопӣ (аз ҷумла 6,4 ҷузъи ҷопӣ аз муаллиф), аз онҳо 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда ба нашр расонида шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт бо 152 номгӯй иборат аст. Матни диссертатсия дар 166 саҳифа дарҷ гардида, 11 расм ва 21 ҷадвалро дар бар мегирад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддима мубрамии мавзуи таҳқиқот асоснок карда шудааст, дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ нишон дода шудааст, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот муайян гардида, дигар маълумот дар бораи муҳтавои диссертатсия оварда шудааст.

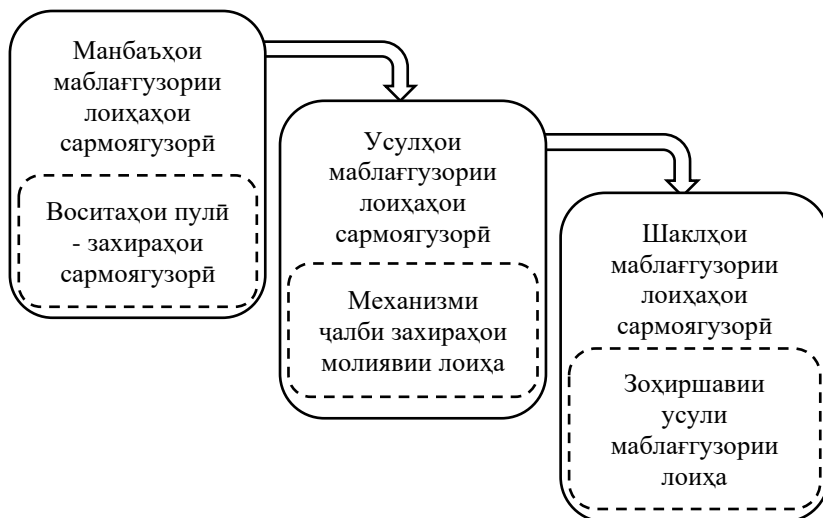
Дар боби якум – «Асосҳои назариявӣ ва методологии таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ» баррасии ҷанбаҳои назариявӣ ва методологии маблағгузорию татбиқи лоиҳаҳои

сармоягузорӣ анҷом дода шуда, усулҳо ва шаклҳои муосири маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ, хусусиятҳои таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ муайян ва арзёбӣ карда шудааст.

Дар диссертатсия тасдиқ карда мешавад, ки раванди маблағгузорӣ, ки аз мафҳуми таъминоти молиявии фаъолияти сармоягузорӣ бармеояд, ба дараҷаи кофӣ баррасӣ ва аз ҷиҳати назариявӣ дуруст муайян карда нашудааст. Раванди маблағгузорӣ ҳамчун унсури муҳими таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ таҳқиқ шуда, мафҳумҳои «сармоягузорӣ», «фаъолияти сармоягузорӣ», «лоиҳаи сармоягузорӣ», «таъминоти молиявӣ» ва «маблағгузорӣ», ки бевосита муҳтавои бештари мушкилоти назариявӣю методологии мавзӯи таҳқиқотро муайян мекунад, шарҳ дода шуда, алоқамандии онҳо дар доираи мавзӯи таҳқиқот ва соҳаи мушаххаси татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ муқаррар карда шудааст.

Мо равишҳои дар адабиёт маъмули тафсири мафҳуми лоиҳаи сармоягузориро ҷамъбаст карда, ба ҳулосае омадем, ки лоиҳаи сармоягузорӣ маҷмуи ҷорабинҳои пайваста ва пай дар пай иҷрошаванда аст, ки барои ноил шудан ба ҳадафи мушаххаси маблағгузорӣ дар доираи вақти маҳдуд ва бучети пешакӣ муқарраршуда татбиқ мешавад. Сарфи назар аз робитаи зичи байни равандҳои маблағгузорӣ ва таъминоти молиявӣ, онҳо метавонанд аз ҳамдигар мустақил бошанд. Дар ин замина муносибати байни мафҳумҳои «манбаъҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ», «усулҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ» ва «шаклҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ»-ро дар шакли амсила ифода намудем (расми 1).

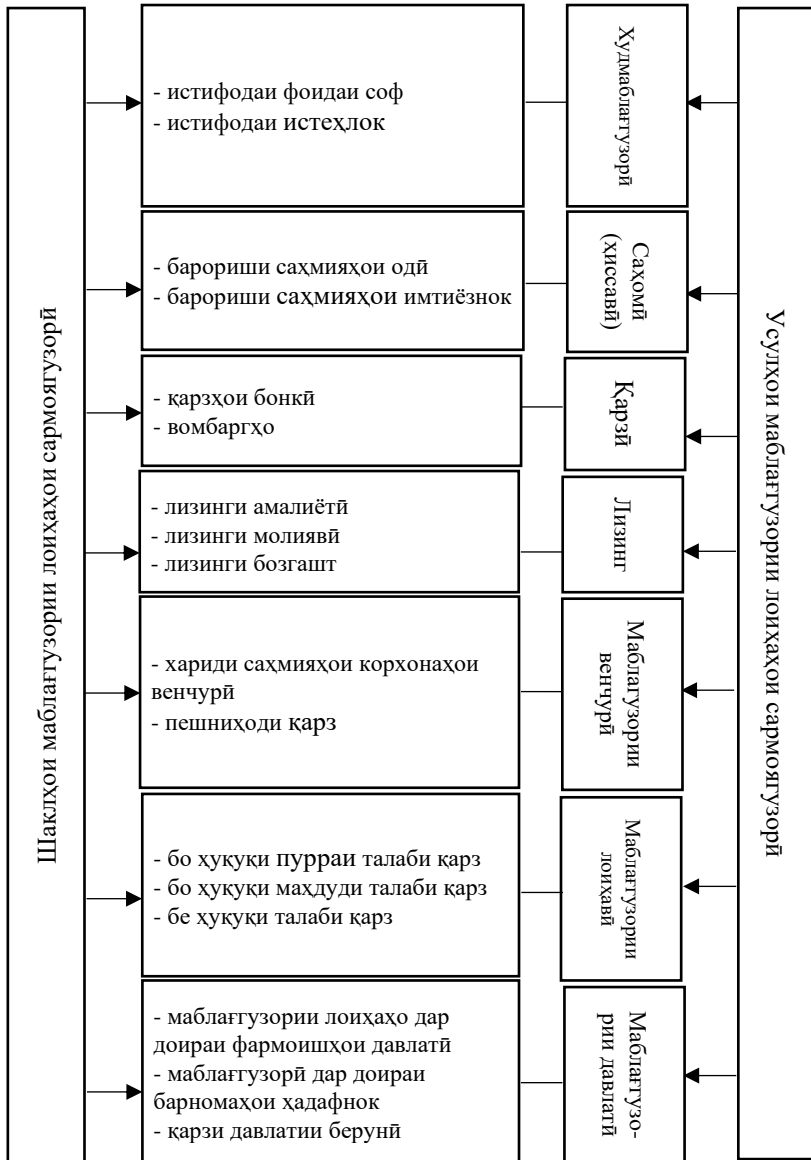

Расми 1. - Амсилаи муносибати мафҳумҳои манбаъҳо, усулҳо ва шаклҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

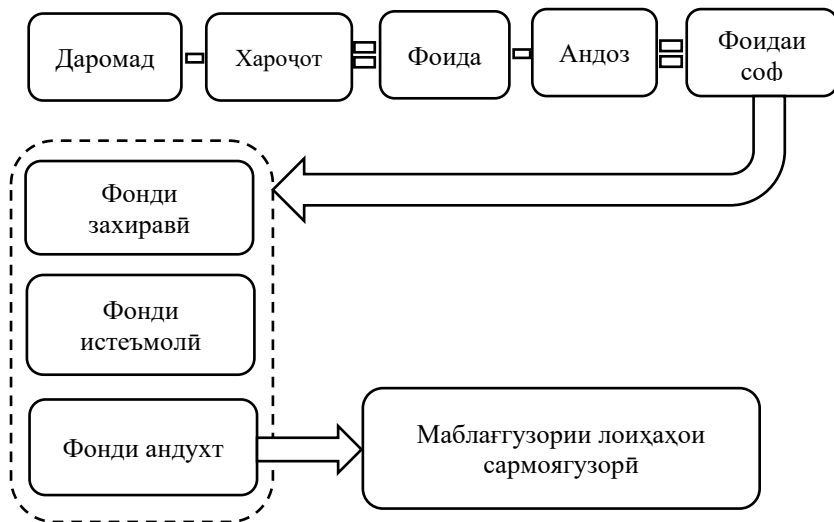
Дар адабиёт аксари муаллифони ҳангоми ҷудо кардани усулҳо ва шаклҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ як равиши муайянро риоя накардаанд, ҳамоно як усули маблағгузориҳои ҷудокардаи як муаллифро муаллифи дигар ҳамчун шакли маблағгузорӣ номбар мекунад. Бинобар ин, мо барои бартараф кардани нофаҳмии мазкур чунин таркиби усулҳо ва шаклҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузориҳо пешниҳод карда, ҳамзамон алоқамандии байни онҳоро тасвир мекунем (расми 2).

Аз расми 2 дида мешавад, ки худмаблағгузорӣ ҳамчун усули маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ бо истифодабарии маблағҳои фоида ва истехлок ҳамчун шаклҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ алоқаманд мебошад.

Расми 2. - Таркиби усулҳо ва шаклҳои маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва алоқамандии онҳо
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Фоидаи софи барои сармоягузори сафарбаршаванда дар фонди андухт ё дар дигар фондҳои дахлдори дар корхона бунёдшаванда ҷамъовари карда мешавад. Пӯёи фонди андухт тағйирёбии вазъи молиявии субъекти иқтисодӣ, зиёдшавии воситаҳои худии онро инъикос мекунад. Тартиби ташаккул ва истифодаи фонди андухт дар субъекти иқтисодӣ дар расми 3 тасвир шудааст.

Расми 3. – Тартиби ташаккули фонди андухт
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия тасдиқ карда шудааст, ки дар шароити бухронӣ воситаи босамарани ҷалби маблағҳо барои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори усули маблағгузори лоиҳавӣ мебошад. Ҳамчунин тасдиқ карда шудааст, ки ҳар яке аз усулҳои маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузори афзалият ва камбудии муайяни худро доранд ва интихоби онҳо дар асоси муқоисаи тарҳҳо ва шаклҳои гуногуни маблағгузори сурат мегирад. Фазаи номусоиди сармоягузори ва пойгоҳи қонунгузори дар мамлакат, ки ба талаботи амалияи ҷаҳонии идоракунии лоиҳаҳо ҷавобгӯ

нест, сабабҳои воқеъбинонае мебошанд, ки раванди татбиқи самараноки лоиҳаҳои сармоягузорию халалдор мекунад.

Хусусияти асосии сармоягузорию дар инфрасохтори сайёҳӣ дар давраи нисбатан тӯлонии истифодаи иншооти ифода меёбад, вале бештари иншооти инфрасохтори сайёҳӣ аз «сифр» сохта мешаванд. Боздеҳии нисбатан зудии иншооти инфрасохтори сайёҳӣ бо даромаднокии нисбатан паст нисбат ба дигар соҳаҳои сармоягузорию ҳамрадиқ аст. Дар мамлакатҳои хориҷӣ бештари лоиҳаҳои сармоягузорию дар инфрасохтори сайёҳӣ бо ҷалби маблағгузорию тавассути механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ба ҷо оварда мешавад, вале бо вучуди рушди назраси он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ин механизм дар инфрасохтори сайёҳӣ нисбат ба дигар соҳаю кам истифода мешавад.

Фароҳам овардани шароити мусоид ҷиҳати ҷалби сармояи хусусӣ барои бунёд ва навсозии иншооти инфрасохтори сайёҳӣ - осоишгоҳю, хонаҳои истироҳатӣ, меҳмонхонаю, тарабхонаю ва дигар муассисаю зарур аст. Вобаста ба ин, ба хотири ҷалби манбаъҳои сармоягузорию ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ, бо дарназардошти хусусиятҳои соҳаи сайёҳӣ, бояд механизмҳои ташкилию иқтисодии ҳавасмандкунандаи фаъолияти сармоягузорию ба самти мазкур роҳандозӣ карда шаванд. Дар шароити кунунии паёмадҳои бухрони молиявӣ, ки бештари ширкатҳои сайёҳӣ ва корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ ба захираҳои молиявӣ иловагӣ ниёздоранд, ба онҳо фароҳам овардани имконияти иловагӣ ва шароити имтиёзнок барои ҷалби қарзи бонкӣ шартӣ муҳим барои пешкаш намудани хизматрасонию ва маҳсулоти нави таъиноти сайёҳӣ, омодаозии кормандони баландиҳтисос, бунёди роҳҳои нақлиётӣ ба мавзёҳои сайёҳӣ, маконҳои қабул, ҷойгиркунии ва хизматрасонии сайёҳон мебошад.

Ба андешаи мо, барои ҷалби манбаъҳои муносиби маблағгузорию сармоягузорию ба хотири рушди

корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ дар мамлакат ба равандҳои ташкилию иқтисодии ба ҷалби сармоя ба инфрасохтори сайёҳӣ мусоидаткунанда диққати муҳим ҷудо намудан зарур аст. Самар аз истифода ва татбиқи механизмҳои созида дар фаъолияти сармоягузорӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ тавассути корбурди воситаҳои давлатии ба дастгирии барномаҳои сайёҳӣ нигаронидашуда, таъмини сатҳи муносиби ҷолибияти сармоягузорию иншооти инфрасохтори сайёҳӣ барои сармоягузони дохилӣ ва хориҷӣ, мусоидат ба ҳамгирии маблағҳои сармоягузорон аз ҷониби ниҳодҳо ва муассисаҳои молиявӣ-қарзӣ ба даст меояд. Вобаста ба ин, самаранокии рушди инфрасохтори сайёҳӣ ба сатҳи дастгирии давлатии он мутаносиб мебошад.

Дар боби дуюм – «Таҳлили манбаъҳои маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ» вазъи муносири фаъолияти сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ таҳлил карда, манбаъҳои маблағгузорию он муайян карда шудаанд, омилҳои рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва вазъи он бо мақсади маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ таҳлил ва арзёбӣ карда шудааст.

Дар мамлакат ҷиҳати фароҳам овардани фазои мусоиди сармоягузорӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ тадбирҳои зарурӣ андешида мешаванд. Аммо сарфи назар аз тадбирҳои назарраси дар солҳои охир барои рушди сайёҳӣ роҳандозишуда сатҳи зарурии суръати рушди инфрасохтори сайёҳӣ дар мамлакат мушоҳида намешавад. Шумораи ширкатҳои сайёҳӣ дар мамлакат тадриҷан афзоиш меёбад, вале нишондиҳандаи асосии молиявӣ - даромад аз хизматрасониҳои сайёҳӣ назаррас нест (ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. - Нишондиҳандаҳои асосии сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳанда	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Шумораи ширкатҳои сайёҳӣ, адад	82	118	91	146	161	224	235	242
Даромад аз хизматрасонии сайёҳӣ, бе андоз аз арзиши иловашуда, ҳаз. сомонӣ	9583	8422	9076	16928	24498	7677	12790	22819
Даромад ба ҳисоби миёна барои як ширкати сайёҳӣ, ҳаз. сомонӣ	117	71,4	99,7	115,9	152,2	34,3	54,4	94,3

Сарчашма: таҳияи муаллиф [7, с. 185]

Шароити фаъолияти корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ, ки имрӯз дар мамлакат пойдор шудааст, аз онҳо тақозо мекунад, ки миқдори харҷӣ бештари иқтидорҳои истеҳсоли ва захираҳои ба гардиши ҷорӣ ҷалб карда, раванди истифодаи самараноки онҳо ро ҳамачониба назорат ва идора кунанд. Омӯзиши нишон дод, ки низомии то чанд сола пеш мавҷудаи идоракунии инфрасохтори сайёҳӣ ба мантиқи ислоҳоти иҷтимоӣ иқтисодии дар мамлакат роҳандозишуда муҳолифат мекард. Мақомати идоракунии давлатӣ ба рушди иншооти фароғатӣ солимгардонӣ ва дигар корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ тавачҷуҳ намекарданд.

Вале пас аз тавачҷуҳи ҳосаи намоёндагони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, хусусан дастур ва таъкиди Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон фазои сармоягузори ба соҳаи сайёҳӣ ба кулӣ тағйир ёфт. Мувофиқи маълумоти Кумитаи рушди сайёҳии

назди Хукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба ҳолати 1 июни соли 2023 дар мамлакат 295 адад иншооти инфрасохтори сайёҳӣ, аз ҷумла 187 адад меҳмонхонаҳо, 52 озоишгоҳ, 29 ҳостелҳо, мотелҳо ва дигар намуди меҳмонхонаҳо, 8 хонаҳои истироҳатӣ, 7 маркази муолиҷавӣ ва дармонгоҳҳои солимгардонӣ, 6 озоишгоҳ ва лагерҳои солимгардонии кӯдакона, 5 базаи сайёҳӣ ва истироҳатӣ ва 1 пансионат амал мекард (расми 4).

Расми 4. - Шумора ва сохтори иншооти инфрасохтори сайёҳӣ дар санаи 1 июни соли 2022

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [11]

Раванди истифодаи самараноки иқтисодии сайёҳии мамлакатро як қатор душвориҳо ва мушкилоти ҳалталаби дорои хусусияти ташкилӣ, меъёрию ҳуқуқӣ, илмию техникӣ, истеҳсолӣ ва молиявӣ ҳалалдор мекунад. Имрӯз

истифодаи имконияти захиравии мамлакат барои рушди соҳаи сайёҳӣ нокифоя аст, ки сабаби асосии онро мутахассисон ва коршиносон рушди сусти инфрасохтори сайёҳӣ ном мебаранд. Бинобар ин, рушди босуботи соҳаи сайёҳӣ бе ҳалли мушкилоти инфрасохтори сайёҳӣ, ки аломатҳои асосии он фарсудаҷавии назарраси пойгоҳи моддию техникии мавҷудаи иншооти асосии инфрасохторӣ мебошад, ғайриимкон аст.

Дар солҳои охир Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд тадбирҳоро вобаста ба пешниҳод намудани имтиёзҳои андозӣ ва гумрукӣ ба корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ роҳандозӣ намудааст, вале онҳо ба ҷалб ва истифодаи манбаъҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ даҳлат намекунанд. Бинобар ин, барои рушди воқеии инфрасохтори сайёҳӣ тадбирҳои зарур мебошанд, ки ба дастгирии молиявии рушди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ мусоидат кунанд. Ба андешаи мо, яке аз тадбирҳои зарурӣ ҷорӣ намудани имтиёзҳои сармоягузорӣ, аз ҷумла барои иштироки бонкҳо ва дигар ташкилотҳои молиявӣ дар сармояи субъектҳои иқтисодӣ, инчунин пешниҳоди имтиёзҳои қарзӣ, ки метавонанд дар доираи ҳам маблағгузориҳои бучетӣ ва ҳам маблағгузориҳои бонкӣ роҳандозӣ шаванд, мебошад.

Маълумоти омори сармоягузориҳои низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки бонкҳои мамлакат дар самти маблағгузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ тавассути иштирок дар сармояи оинномавии субъектҳои иқтисодии дар ин соҳаҳо фаъолияткунанда тамоман сахм намегузоранд (ҷадвали 2).

Аз ҷадвали 2 ба назар мерасад, ки бонкҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон асосан дар самтҳои лизинг ва суғурта фаъолияти сармоягузорию тавассути иштирок дар сармояи субъектҳои иқтисодӣ анҷом медиҳанд.

Ҷадвали 2. – Саҳми банкҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сармоияи субъектҳои иқтисодӣ, ба ҳолати 30 июни соли 2023

Банк	Субъектҳои саҳми банк дар сармоияи онҳо зиёда аз 25% мебошад	Ҳиссаи банк дар сармоияи субъектҳои иқтисодӣ, %	Соҳаи фаъолияти корхона
Ориёнбанк	Ориён-Лизинг	100	Лизинг
КВД БА ҶТ Амонатбанк	Сармоягузори надорад	-	-
Банки Эсхата	Эсхата Лизинг	100	Лизинг
Аввалин банки молиявии хурд	Сармоягузори надорад	-	-
Банки Рушди Тоҷикистон	Сармоягузори надорад	-	-
Филиали банки Тичорати ҶИЭ дар ш. Душанбе	Сармоягузори надорад	-	-
Халик Банк Тоҷикистон	Сармоягузори надорад	-	-
Душанбе Сити Банк	ДС суғурта	70	Суғурта
Тавҳидбанк	Сармоягузори надорад	-	-
Спитамен Банк	Сармоягузори надорад	-	-
Банки байналмилалӣ Тоҷикистон	Ташкилоти иҷораи молиявии хурди Стандарт-иҷора	100	Лизинг
	Халик Банк Тоҷикистон	100	Фаъолияти банкӣ
	Суғуртаи асри 21	100	Суғурта
	Маркази Технологияҳои Муосир	25	Протсессинг
Коммерсбанки Тоҷикистон	Маркази Технологияҳои Муосир	25	Протсессинг
КВД БССТ Саноатсодиротбанк	Сармоягузори надорад	-	-
ҶСП «Банки Арванд»	Сармоягузори надорад	-	-
ҶСК «Алиф Банк»	Сармоягузори надорад	-	-

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [9]

Самти дигари дастгирии бонкии фаъолияти сармоягузори пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок ба корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ мебошад. Вале омили қарзҳои бонкӣ шаҳодат медиҳад, ки дар мамлакат низоми қарзҳои имтиёзнок барои ягон соҳаи афзалиятнок, аз ҷумла барои субъектҳои иқтисодии дар соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори он фаъолияткунанда вучуд надорад, меъёрҳои Ҷоизҳои қарзҳои пешниҳодшаванда баланд мебошанд, ки барои рушди инфрасохтори сайёҳӣ мусоидат намекунанд [3, с. 72].

Таҳлили маълумоти омили бонкӣ, ки дар диссертатсия ба ҷо оварда шудааст, нишон медиҳад, ки меъёри миёнаи Ҷоизҳо дар соли 2023 барои қарзҳо бо пули милли 23,09% ва барои қарзҳо бо асъори хориҷӣ 12,1%-ро ташкил додааст. Яъне, тибқи омили бонкӣ, субъектҳои иқтисодии инфрасохтори сайёҳӣ барои гирифтани қарзҳои бонкӣ мурочиат намекунанд, ки албатта сабаби асосии ин баланд будани Ҷоизи қарз аст.

Мо дар диссертатсия рӯйхати омилҳои ба рушди манбаъҳои маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузори дар инфрасохтори сайёҳӣ таъсиррасонро тартиб дода, дар асоси он сатҳи таъсири ҳар як омилро муайян кардем (ҷадвали 3).

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҷалби сармоягузориҳои дохилӣ ва хориҷӣ бояд лоиҳаҳои муҳимтарини сармоягузори дар инфрасохтори сайёҳӣ ва иншооти хизматрасонии сайёҳӣ худ маблағгузори намояд.

Маблағгузори ба иншооти муҳими инфрасохтори сайёҳӣ, чун энергетика, обтаъминкунӣ, гармигузаронӣ, рушди фурӯдгоҳҳо ва роҳҳои нақлиётӣ сарфшуда метавонад тавассути пардохтҳо барои истифодабарии онҳо ба давлат баргарданд. Сиёсати сармоягузори оид ба ҷалб намудани сармояи хусусӣ ба рушди меҳмонхонаҳо, маҷмааҳои варзишию сайёҳӣ, корхонаҳои хизматрасонӣ ва дигар иншоот ва корхонаҳои тиҷоратӣ аз вазъ дар маҳалҳо вобаста мебошад.

Ҷадвали 3. – Омилҳои ба рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорию дар инфрасохтори сайёҳӣ таъсиррасон

Омил	Таъсири мухтасари таъсир	Дараҷаи таъсир
Хавфи сармоягузорию	Сармоягузорию паёмдарию маблағгузорию худро ҳамаҷониба таҳлил ва арзёбии мекунад. Дар ин маврид онҳо бештар ба мавҷудияти хавфҳои сармоягузорию аҳамият медиҳанд.	Баланд
Сатҳи таваррум	Таваррум ба сатҳи даромаднокии сармоягузорию дар давраи тӯлонӣ таъсир мерасонад. Вале сатҳи баланди даромаднокии корхона таъсири таваррумро метавонад ҷуброн кунад.	Миёна
Иқтисодии захиравии сармоягузорию	Омили аз ҳама муҳими ба маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорию таъсиррасон, ки пеш аз ҳама таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорию муайян мекунад ва дар Ҷумҳурии Тоҷикистон асосан аз ҳисоби маблағҳои бучетӣ, шарикони рушд ва бахши хусусӣ ташаккул меёбад.	Баланд
Вазъи роҳҳои нақлиётӣ	Маҳз ба ҳамин омил дар солҳои охир Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавачҷуҳ зоҳир мекунад. Зеро ҳолати роҳҳои расидан ба бештари иншооти инфрасохтори сайёҳӣ қаноатбахш нест.	Баланд
Вазъи меҳмонхонаҳо ва муассисаҳои хӯроки омма	Аз сатҳи хизматрасонӣ дар меҳмонхонаҳо ва муассисаҳои хӯроки омма сатҳи қонеъгардии аксари эҳтиёҷоти сайёҳон, хусусан сайёҳони хориҷӣ вобаста аст.	Баланд
Вазъи муассисаҳои фароғатии солимгардонӣ	Ҳадафи аксари сайёҳони дохилӣ маҳз хизматрасониҳои фароғатии солимгардонӣ мебошад. Бинобар ин, рушди иншооти фароғатии солимгардонӣ омили асосии рушди сайёҳии дохилӣ мебошад.	Миёна
Вазъи инфрасохтори сайёҳии дехот, иншооти сариҳӣ	Аксари иншооти инфрасохтори сайёҳӣ (осоишгоҳҳо, фароғатгоҳҳо ва ғайра) дар маҳалҳои дехот ҷойгир мебошанд. Бинобар ин, рушди инфрасохтори дехот ва иншооти сариҳӣ ба рушди умумии инфрасохтори сайёҳӣ таъсири муҳим мерасонад.	Миёна

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [4; 5; 8]

Дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мавзёҳои сайёҳӣ, ки барои сармоягузoron чолиб буда, захираи имконпазирро барои таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ташкил медиҳанд, зиёд мебошанд (ҷадвали 4).

Ҷадвали 4. – Мавзёҳои барои сармоягузорӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ чолиб дар инфрасохтори сайёҳӣ

Минтақа	Самти рушди сайёҳӣ	Мавзеи сайёҳӣ ва таснифи онҳо вобаста ба чолибияти сармоягузорӣ
Минтақаи Бадахшон	Кӯҳнавардӣ	Куллаи Исмоили Сомонӣ (7495 м), куллаи Озодӣ (7105 м)
	Шикор	Гӯсфанди куҳии Марко-Поло, бузи пармашох (морхур)
	Фароғатию солимгардонӣ	72 адад чашмаҳои оби шифобахши Авҷ, Ямчун (Биби Фотимаи Заҳро), Челондех, Андаро, Баршор, Вездара, Вранг, Ширгин, Даршай
Минтақаи Рашт	Сайёҳии экологӣ	Дараҳои Камароб, Сангикар, Тағоба, Қалъанак, Чафр, Ясманд, Ҳоит, Кӯли Кабуд, Кӯли Шамар
	Фароғатию солимгардонӣ	Чашмаҳои обҳои гарми Обигарм, Тандикул, Чиллисӯ, Хоҷаачкон, Бӯйинак, Обисафед, Ямонкирич, Калайзанку
Минтақаи Зарафшон	Сайёҳии экологӣ ва кӯҳнавардӣ	Кӯлҳои Искандаркӯл, Ҳафткӯл (Марғзор), Кӯли Калон, Аловиддин, лагери кӯҳнавардии Арғуч
Минтақаи Ашт	Фароғатию солимгардонӣ	Чашмаҳои Олтинтопкан, Консой, Кафтархона, Истиклол, Адрасмон, Чашма (кӯҳи Мевағул), Суффатоғ, Қарокон, Караваран, Баҳча, кӯли Оксукон
Минтақаи Кӯлоб	Сайёҳии экологӣ	Шаршараи Сарихосор, кӯҳи Чилдухтарон
	Фароғатию солимгардонӣ	Лойҳои шифобахши Танобчӣ, Оксукон, Тосқалъа

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [1; 2; 6]

Дар рӯйхати мавзёҳои сайёҳие, ки дар ҷадвали 4 оварда шудаанд, танҳо мавзёҳои пешниҳод шудаанд, ки

дар маҳаллҳои ҷойгиршавии онҳо иншооти рушдёфтаи сайёҳию рекреатсионӣ вучуд надорад, бинобар ин, мавзёҳои мазкур бештар барои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ниёз доранд.

Дар боби сеюм – «Такмили механизми таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ» имконияти корбурди маблағгузориҳои лоиҳавӣ хангоми татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ муаррифӣ карда шудааст, механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ таҳқиқ шуда, барои интиҳоби амсилаи муносиби маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ тавсия ва пешниҳодҳо пешкаш карда шудааст.

Маблағгузориҳои лоиҳавӣ ба инфрасохтори сайёҳӣ механизми мураккаби молиявие мебошад, ки бо ҷалби шумораи зиёди иштирокчиён ба раванди татбиқи лоиҳаи сармоягузорӣ ва гуногуншаклии воситаҳои молиявии истифодашаванда алоқаманд аст. Гарчанде дар таҷрибаи ҷаҳонӣ намудҳои зиёди воситаҳои маблағгузориҳои лоиҳавӣ вучуд дошта бошанд ҳам, вале дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон онҳо ҳанӯз маъмул нестанд. Омилҳои асосии истифода нашудани механизми маблағгузориҳои лоиҳавӣ хангоми татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷадвали 5 оварда шудаанд.

Хусусияти муҳими маблағгузориҳои лоиҳавӣ, ки имконияти корбурди онро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳдуд мекунад, ин талаботи баланд ба сатҳи дониш ва кордонии кормандон ва касбияти мутахассисон мебошад. Агар дар ҳолати қарзҳои муқаррарӣ мутахассисони бонк ба омӯзиши таърихи қарзии қарзгир, арзёбии вазъи молиявии он, аз ҷумла ба арзиши маволи ба гарав гузошташудаи он аҳаммият диҳанд, хангоми маблағгузориҳои лоиҳавӣ онҳо бештар ба таҳлили лоиҳавӣ тавачҷуҳ мекунанд.

Ҷадвали 5. – Омилҳои асосии истифода нашудани маблағгузориҳои лоиҳавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Омил	Тафсири омил
Набудани санадҳои қонунгузори ва меъёри танзимкунанда	Мавҷуд набудани тафсири мафҳуми маблағгузориҳои лоиҳавӣ дар қонунгузорӣ. Набудани механизми муносиби ҳуқуқӣ барои танзимкунии раванди тақсими хавфҳои лоиҳаҳои сармоягузори, таъмин накардани кафолат ба иштирокчиёни маблағгузориҳои лоиҳавӣ. Набудани стандартҳои зарурии ҳуқуқӣ барои ба расмият даровардани ҳуҷҷатҳои қарзӣ ва тижоратӣ.
Сатҳи нокифояи менеҷменти корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ дар масъалаҳои омӯзиши захираҳои сайёҳӣ, таҳқиқ ва идоракунии лоиҳаҳои сармоягузори	Барномаи саривақт таҳия нашудаи амалкунии лоиҳаи сармоягузори боиси амалҳои нодуруст ва қабули қарорҳои номуносиб дар марҳилаи сармоягузори татбиқи лоиҳа мегардад.
Мавҷуд набудани захираҳои қарзӣ барои сармоягузори дарозмуҳлат дар бонкҳои тижоратӣ	Бонкҳои тижоратии Ҷумҳурии Тоҷикистон асосан ба маблағгузори кӯтоҳмуҳлат бо фоизҳои баланд нигаронида шудааст. Онҳо барои лоиҳаҳои сармоягузори қарзҳои дарозмуҳлат пешниҳод карда наметавонанд.
Мавҷуд набудани иштирокчиёни касбии маблағгузориҳои лоиҳавӣ	Барои иҷрои созишномаҳои шартномавӣ монеа мешавад, ки ин метавонад дар масъалаҳои ҳамкориҳои байни иштирокчиёни маблағгузориҳои лоиҳавӣ мушкилоти ҷиддиро ба вуҷуд орад.

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Бо истифодаи механизми маблағгузори лоиҳавӣ ҳангоми амалисозии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ алоқамандӣ ва ҳамкориҳои босамараи соҳаи сайёҳӣ бо бахши молиявӣю бонкии иқтисодӣ таъмин мегардад. Ҳамкориҳои сайёҳӣ ҳамчун яке аз соҳаҳои афзалиятноки иқтисодиёти миллӣ бо бахши молиявӣю бонкӣ рақобатпазирии корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ ва ширкатҳои сайёҳиро густариш медиҳад. Аз сатҳи рушди инфрасохтори сайёҳӣ, фаъолнокии молиявӣю субъектҳои хоҷагидорӣ, ки иншооти инфрасохтори сайёҳиро истифода мебаранд, истифодаи механизми маблағгузори лоиҳавӣ ҳангоми амалисозии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ вобаста мебошад.

Барои мукамалсозии воситаҳои маблағгузори лоиҳавӣ дар доираи стратегияи рушди инфрасохтори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмуи чорабиниҳо бояд таҳия шаванд, ки барои рушди босуботи корхона ва иншооти инфрасохтори сайёҳӣ мусоидат кунанд. Чунин чорабиниҳо тадбирҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дастгирии роҳандозӣ намудани механизми маблағгузори лоиҳавӣ, аз ҷумла тақмили заминаҳои қонунгузориро дар бар мегиранд. Албатта, то имрӯз барои тақмили низом тадбирҳои зиёд андешида шуданд, вале ҳанӯз монеаҳои мавҷуданд, ки ба истифодаи механизми маблағгузори лоиҳавӣ ҳалал мерасонанд.

Ҳамкориҳои манфиатдори давлат бо намояндагони бахши соҳибқорӣ хусусӣ метавонад суръати баланд ва устувори рушди иқтисодиро дар мамлакат ва маҳаллҳо таъмин намояд. Дар ин маврид яке аз воситаҳои дастрас барои давлат шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ (ШДБХ) мебошад, ки бо ёрии он зиёд кардани ҳаҷми маблағгузориҳо ба татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ пешбинӣ мешавад.

Тавассути корбурди механизми ШДБХ дар мамлакат шумораи зиёди лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар самти сохтмони роҳҳо, маҷмааҳои варзишӣ ва дигар иншооти иҷтимоӣ маблағгузорӣ шуданд, вале доираи истифодаи он назар ба лоиҳаҳои иҷтимоӣ васеътар буда, масалан, дар дигар иншооти инфрасохтори сайёҳӣ, чун осоишгоҳҳо низ метавонад истифода шавад. Бо истифодаи ШДБХ ҳамагӣ ду лоиҳаи сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ба анҷом расидааст: ШДБХ № 5 «Сохтмони аквапарк ва комплекси фароғатӣ дилхушӣ дар шаҳри Гулистон» ва ШДБХ № 8 «Азнавсозии маҷмааи варзишии «Ҷавонӣ»-и ҷамоати шаҳраки Меҳрободи ноҳияи Ҷаббор Расулов». Бояд гуфт, ки аз оғози раванди корбурди механизми ШДБХ дар мамлакат якҷанд лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар доираи созишномаҳои ШДБХ бомуваффақият татбиқ гардидаанд (ҷадвали 6).

Дар маҷмуъ, ҳамкориҳои давлат ва соҳибкорӣ дар шакли ШДБХ метавонад яке аз самтҳои ояндадори рушди инфрасохтори сайёҳӣ дар шароити муосир гардад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон низоми ҳамаҷониба ва мутавозини тадбирҳои дорои хусусияти иҷтимоӣ иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва маъмурий зарур аст, ки ба фароҳам овардани шароит барои рушди сатҳи сифатан нави иқтисодӣ инфрасохтори сайёҳӣ ва таъмини ташаккули афзалиятҳои устувори рақобатии мамлакат нигаронида шуда бошад.

Ба андешаи мо, истифодаи механизми ШДБХ дар инфрасохтори сайёҳӣ танҳо дар сурате натиҷаи мусбат дода метавонад, ки агар тамоми иштирокчиёни раванди он дар асоси принсипи манфиатҳои умумии ҷонибҳо амал кунанд. Аз ин рӯ, дар раванди роҳандозии механизми ШДБХ пайдо кардани мавқеъҳои ҳамдигарфаҳмӣ байни ҳамаи иштирокчиёни он хеле муҳим аст.

Ҷадвали 6. – Лоиҳаҳои татбиқшудаи ШДБХ

Номгуи лоиҳа	Шарикҳои хусусӣ	Санаи бастанӣ созишнома	Муҳлати амали лоиҳа	Маблағи лоиҳа
1. Тачдид ва идораи кӯдакистони №133 дар ш. Душанбе	ҶДММ «Бойчечак»	22.09.2016	10 сол	8 млн. сомонӣ
2. Сохтмони хатти интиқоли барқ ба МОИ «Данғара»	Ширкати хитойии «Shanxi Coal Cooperation»	22.12.2016	8 сол	22,8 млн. доллари ИМА
3. Таъсиси маркази пешгирии ва мубориза бар зидди гепатити вирусӣ	ҶДММ «Тоҷикиноватсия»	16.08.2017	15 сол	20 млн. сомонӣ
4. Низомии пардохти электронии роҳкиро дар нақлиёти мусофирбарӣ шаҳри Душанбе	ҶДММ «Авесто Гурӯҳ»	27.02.2018	5 сол	23,1 млн. сомонӣ
5. Таъмини аҳолии ҷамоати деҳоти Исфисори ноҳияи Бобочон Ғафуров бо оби нӯшокӣ	ҶДММ «Билол – 2017»	13.01.2020	35 сол	1,78 млн. сомонӣ
6. Идоракунии партовҳои саҳти маишии шаҳри Бӯстон	ҶДММ «Билол – 2017»	30.12.2020	20 сол	13,7 млн. сомонӣ
7. Таъсиси Маркази скрининги аввалияи бемории оташак	ҶДММ «Ташхиси муосир»	08.12.2021	10 сол	4,5 млн. сомонӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [10]

Мо муайян кардем, ки аини замон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон якчанд самтҳои ояндадори рушди шаклҳои ШДБХ-ро метавон ҷудо кард, ки барои ҷалби сармояи хусусӣ ба соҳаҳои афзалиятноки иқтисодӣ милли ва татбиқи лоиҳаҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳим, аз ҷумла дар инфрасохтори сайёҳӣ имконият медиҳанд (ҷадвали 7).

Ҷадвали 7. – Самтҳои рушди ШДБХ ва камбудихон амалисозии он

Самтҳои рушди ШДБХ	Камбудихон амалисозии ШДБХ
Ивази воридоти молҳо ва хизматрасониҳо дар самтҳои муҳими истеҳсоли хизматрасонӣ бо маҳсулот ва хизматрасониҳои дохилӣ (таваҷҷуҳи зиёди аҳолии мамлакат ва шаҳрвандони хориҷӣ ба иншооти сайёҳии дохилӣ).	Шароит ва механизмҳои ташкили ШДБХ дар соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори сайёҳӣ муайян карда нашудааст.
Бунёди иншооти нави фароғатӣ солимгардонӣ, фароғатӣ ва варзишӣ, хусусан варзиши кӯҳӣ.	Принсипҳои фаъолият ва рушди ШДБХ дар соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори сайёҳӣ таҳия нашудаанд.
Таҷдид ва мучаҳҳазонии инфрасохтори мавҷудаи сайёҳии фароғатӣ, меҳмонхонаҳо, маҷмааҳои варзишӣ ва дигар иншооти инфрасохтори сайёҳӣ барои ҷавобгӯ шудан ба талаботи стандартҳои ҷаҳонӣ.	Рушд накардани сохторҳои ташкилии идоракунӣ, ки равандҳои ҳамкории байни иштирокчиёни шарикиро ҳамоҳанг мекунад.
Таъсиси низомии таълимию илмӣ ва омодагии кормандон барои соҳаи сайёҳӣ ва инфрасохтори сайёҳӣ.	Механизми иқтисодии танзим ва иштироки аҳоли дар лоиҳаҳои рушди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ дар асоси ШДБХ таҳия нашудааст.
Дарки зарурати рушди соҳаи сайёҳӣ ва фароғатӣ аз ҷониби мақомоти қонунгузор ва иҷроия дар ҳама сатҳҳо.	Асосҳои ташкилии таъмини иттилоотии қарорҳои идоракунӣ дар соҳаи ШДБХ таҳия карда нашудаанд.

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Барои амалисозии барномаҳои рушди инфрасохтори сайёҳӣ тавассути корбурди механизми ШДБХ дар навбати аввал таъсис додани ассотсиатсияҳо, шабакаҳои корхонаҳои инфрасохтори сайёҳӣ ва марказҳои иттилоотии сайёҳӣ, ки ҳадафи онҳо рушди соҳаи сайёҳӣ дар мамлакат ҳамчун воситаи дастгирии мавзёҳои табию таърихӣ ва фарҳангии ҳифзшаванда мебошад, зарур аст. Бояд маҳзани махсуси маълумот, низоми иттилоотӣ оид ба мавзёҳои табиӣ, таърихию фарҳангӣ ташкил карда шуда, хатсайрҳои сайёҳӣ таҳия карда шаванд, муаррифӣ ва паҳн намудани таҷрибаи татбиқи лоиҳаҳои бомуваффақияти сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ба ҷо оварда шавад.

Дар диссертатсия кӯшиш карда шудааст, ки шароит ва имконияти дастрасро барои корбурди якҷояи усулҳо ва манбаъҳои берунии маблағгузорӣ, аз ҷумла дар доираи механизми маблағгузории лоиҳавӣ муҳокима карда, барои интиҳоби амсилаи муносиби маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ тавсияҳои дахлдор таҳия карда шавад.

Ба андешаи мо, манбаи бозғимодтарин, устувор ва шояд арзонтарини маблағгузории таҷдид ва мучаҳҳазонии корхона ин маблағҳои ғуншудаи истехлок мебошанд. Мо чунин мешуморем, ки яке аз тарзҳои беҳтарин ва ояндадори истифодаи якҷояи манбаъҳои маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ механизми маблағгузории лоиҳавӣ мебошад. Бинобар ин, онро мо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои истифода дар маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ тавсия медиҳем.

ХУЛОСА ВА ТАВСИЯҲО

Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Таҳқиқоти анҷомдодашуда имкон дод, ки як қатор нуқтаҳои назариявӣ, тавсия ва пешниҳодҳои амалӣ оид ба рушди назария, методология ва амалияи таъминоти

молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ таҳия карда шаванд. Хулосаҳои муҳимтарини аз натиҷаи таҳқиқот таҳияшуда аз ҷумла инҳо мебошанд:

1. Лоиҳаи сармоягузорӣ маҷмуи чорабиниҳои пайваста ва пай дар пай иҷрошаванда мебошад, ки барои ноил шудан ба ҳадафи мушаххаси маблағгузорӣ дар доираи вақти маҳдуд ва бучети пешакӣ муқарраршуда татбиқ мешавад. Вобаста ба хусусиятҳои фаъолияти сармоягузорӣ мафҳуми таъминоти молиявии фаъолияти сармоягузориро ҳамчун раванди ҷалб намудан, ҷамъоварӣ кардан ва истифодаи ҳадафноки захираҳои молиявӣ дар фаъолияти сармоягузорӣ аз ҷониби субъектҳои соҳибкорӣ фаҳмидан мақбул аст. Маҷмуи чорабиниҳо оид ба интихоби таркиб ва сохтори манбаъҳои маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва нишондиҳандаҳои ҷараёни пулӣ ҳамчун усули маблағгузорӣ муайян карда мешавад. Раванди интихоби манбаъҳои мушаххаси маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар асоси низом ва тарҳи интихобшудаи маблағгузорӣ бо дарназардошти хусусиятҳои хоси лоиҳаи сармоягузорӣ ва фаъолияти корхонаи ташаббускори лоиҳа сурат мегирад [1-М; 11-М; 12-М].

2. Усулҳо ва шаклҳои маблағгузорӣ тарзҳои ҷалб кардани захираҳои сармоягузориро ифода мекунанд. Ба манбаъҳои маблағгузорӣ танҳо воситаҳои пулии барои сармоягузорӣ ҷалбшаванда мансуб мебошанд. Усули муайяни маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ метавонад дар шаклҳои гуногун зоҳир шавад. Дар ин маврид, шаклҳои дар доираи усули мушаххаси маблағгузорӣ муайяншуда бо моҳияти иқтисодии худ муттаҳид мешаванд ва ин имкон медиҳад, ки онҳо маҳз ба ҳамин усули маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ мансуб дониста шаванд. Ҳар яке аз усулҳои маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ афзалият ва камбудии муайяни худро доранд ва интихоби онҳо дар

асоси муқоисаи тарҳҳо ва шаклҳои гуногуни маблағгузорӣ сурат мегирад [2-М; 9-М; 10-М].

3. Сохтори манбаъҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ аз хусусиятҳои муносибатҳои молиявии бо соҳаи фаъолияти корхона алоқаманд вобаста мебошад. Самаранокии низоми идоракунии маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ метавонад тавассути истифодаи механизмҳои дастгирии давлатии барномаҳои сайёҳӣ, қарздиҳии имтиёзнок ба субъектҳои соҳибкорӣ, мусоидат намудан ба ғункунии маблағҳои саҳмгузорони хурд дар ташкилотҳои қарзӣ баланд бардошта шавад. Муваффақияти рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он низ бевосита аз сатҳи дастгирии давлат вобаста аст [1-М; 7-М; 8-М].

4. Барои таҳкими иқтисодии техникаи инфрасохтори сайёҳӣ барномаҳои махсуси давлатии сармоягузорӣ ва фаъолияти соҳибкорону сармоягузорони хусусӣ зарур мебошанд. Бо фаъолияти муътадили иншооти инфрасохтори сайёҳӣ ва фазои мусоиди сармоягузорӣ дурнамои рушди соҳаи сайёҳӣ метавонад як нерӯи пешбарандаи афзоиши нишондиҳандаҳои иқтисодии мамлакат гардад. Барои ба даст овардани мавқеи намоёни худ дар бозори хизматрасониҳои сайёҳӣ зарур аст, ки дар навбати аввал шароити мусоид барои пешниҳоди хизматрасониҳои муосири рақобатпазир ба сайёҳони хориҷӣ ва дохилӣ дар самтҳои солимгардонӣ, фароғатӣ, варзишӣ, кӯҳнавардӣ ва сайругашт фароҳам оварда шавад [4-М; 5-М; 14-М].

5. Рушди босуботи соҳаи сайёҳӣ бе ҳалли мушкилоти инфрасохтори сайёҳӣ, ки аломатҳои асосии он фарсудаҳои назарраси пойгоҳи моддию техникаи мавҷудаи иншооти асосии инфрасохторӣ мебошад, ғайриимкон аст. Ҳамаи ин захираҳои молиявии зиёд, аз ҷумла таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузориҳо талаб

мекунад. Муҳаққиқони самти таъминоти молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба масъалаи омӯзиш ва таҳлили омилҳои ба рушди манбаъҳои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ таъсиррасондиққати зарурӣ чудо намекунанд, ки ин раванди ҳамкориҳои мунтазами ҳамаи субъектҳои манфиатдори татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию душвор мегардонад. Дар натиҷа ҷалби маблағҳои сармоягузoron ба иншооти инфрасохтори сайёҳӣ коҳиш меёбад, ки ин ба рушди самтҳои афзалиятноки сайёҳӣ монеъ мешавад [3-М; 5-М; 10-М; 11-М].

6. Таъсиси минтақаҳои озоди иқтисодӣ барои рушди инфрасохтори сайёҳӣ самти муассир ва ояндадори рушди соҳибкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ, меҳмондорӣ, ҷалби сармоягузорӣ ва таҳкими минбаъдаи иқтидори иқтисодӣ, сайёҳӣ ва солимгардонӣ мебошад. Захираҳои сайёҳии истифодашаванда ва имконпазир, ки қариб дар тамоми минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳастанд, метавонанд таваччуҳи сармоягузорони хусусиро ба худ ҷалб кунанд. Аксари чунин захираҳо дар минтақаҳои кӯҳии мамлакат, дар маҳаллҳои деҳот ҷойгир мебошанд. Барои боз ҳам беҳтар намудани вазъ ва мусоидат ба рушди соҳаи сайёҳӣ зарур мешуморем, ки қонунгузорӣ дар самти танзими муносибатҳо дар дигар соҳаҳои ба сайёҳӣ ҳамрадиқ низ мукамал карда шаванд [4-М; 5-М; 10-М; 15-М].

7. Лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ аз лоиҳаҳои сармоягузориҳои дар соҳаҳои дигари истеҳсолот ва хизматрасонӣ амалишаванда тафовут доранд. Махсусияти лоиҳаҳои инфрасохтори сайёҳӣ пеш аз ҳама дар мураккабии онҳо ифода меёбад, онҳо аксаран лоиҳаҳои бузург мебошанд. Бинобар ин, шумораи иштирокчиёни онҳо низ зиёд аст. Дар шароити маблағгузориҳои лоиҳавии сохтмони иншооти инфрасохтори сайёҳӣ бонкҳои маблағгузор иштирокчиҳои бевоситаи раванди амалисозии

лоиха буда, метавонанд худ мустақилона ба таҳияи лоихаи сармоягузорӣ машғул шаванд ё ба ташкилоти ташаббускори лоиха машваратҳои касбӣ пешниҳод кунанд. Онҳо харочоти амалисозии лоихаҳо пардохт менамоянд ё тавассути ба даст овардани сахмияҳо ба соҳибмулки корхонаи сохташавандаи инфрасохтори сайёҳӣ мубаддал мегарданд. Гарчанде дар таҷрибаи ҷаҳонӣ намудҳои зиёди воситаҳои маблағгузориҳои лоихавӣ вучуд дошта бошанд ҳам, вале дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон, хусусан барои истифода дар равандҳои амалисозии лоихаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ, онҳо ҳанӯз маъмул нестанд. Бо вучуди доштани бартариҳои зикргардида нисбат ба шаклҳои анъанавии маблағгузориҳои лоихаҳои сармоягузорӣ, маблағгузориҳои лоихавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рушд накарда, бонкҳо ба он таваччуҳ зоҳир наменамоянд. Ба андешаи мо сабабҳои асосии рушд накардани механизми маблағгузориҳои лоихавӣ дар мамлакат инҳо мебошанд:

- мавҷуд набудани асосҳои ҳукуқию меъёрии истифодаи механизми маблағгузориҳои лоихавӣ;

- нарасидани кормандони баландихтисос, сатҳи пасти дониш ва кордонии мутахассисони бонкҳо дар соҳаи таҳлили лоихаҳои сармоягузорӣ;

- мавҷуд набудани захираҳои кифояи бонкҳо барои қарздиҳии дарозмуҳлат [3-М; 4-М; 6-М].

8. Механизми ШДБХ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон падидаи нав дар раванди татбиқи лоихаҳои сармоягузорӣ дар иншооти инфрасохтор ва муассисаҳои хизматрасонии иҷтимоии дар таҳти идораи давлат қарордошта мебошад. Дар раванди ШДБХ тарзи нисбатан муносиби ҷалби маблағгузориҳо ба инфрасохтори сайёҳӣ таъсиси минтақаи озоди иқтисодии сайёҳию рекреатсионӣ бо ҷудо намудани низоми имтиёзҳо барои сармоягузoron. Тарзи дигари ҷалби сармоягузориҳо таъсиси кластерҳои сайёҳӣ мебошад, яъне оғоз кардани сохтмони иншооти инфрасохтори сайёҳӣ дар

маҳаллҳои нав аз ҳисоби маблағҳои сармоягузори хусусӣ. Давлат барои ташкили инфрасохтори умумӣ масъулиятро ба худ мегирад. Ба андешаи мо, истифодаи механизми ШДБХ дар инфрасохтори сайёҳӣ танҳо дар сурате натиҷаи мусбат дода метавонад, ки агар тамоми ҷонибҳои манфиатдор – давлат ва бахши соҳибкории хусусӣ дар асоси принсипи манфиатҳои умумӣ амал кунанд. Имрӯз вазъият чунин аст, ки ҳар як ҷониби ШДБХ танҳо манфиати худро мебинад, вале барои ба эътибор гирифтани манфиати шарикӣ худ чандон майл надорад. Дар ин шароит шарикӣ воқеии давлат ва бахши хусусӣ имконнопазир аст. Аз ин рӯ, дар раванди роҳандозӣ намудани механизми ШДБХ пайдо кардани мавқеҳои ҳамдигарфаҳмӣ байни ҳамаи иштирокчиёни он хеле муҳим аст [3-М; 5-М; 16-М; 17-М].

9. Таҳқиқи равандҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки маблағгузори онҳо асосан тавассути ҷалби қарз/грантҳои мамлакатҳои сарпараст (донор), ташкилотҳои молиявии хориҷӣ, маблағгузори аз ҳисоби буҷети давлатӣ (буҷети ҷумҳуриявӣ ва буҷетҳои маҳаллӣ) ва маблағҳои бахши хусусӣ ба ҷо оварда мешавад. Қобили зикр аст, ки ҳангоми маблағгузори лоиҳаҳои сармоягузори субъектҳои иқтисодии бахши хусусӣ қорбурди қарзи бонкӣ ва лизинг дар мамлакат, аз ҷумла дар лоиҳаҳои сармоягузори сохтмон ва таҷдиди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ аллакай маъмул шудааст. Намунаҳои маблағгузори лоиҳаҳои сохтмон ва таҷдиди иншооти инфрасохтори сайёҳӣ бо ҷалби сармояи бахши хусусиро номбар кардан мумкин аст, ки бомуваффақият анҷом дода шудаанд: ҶДММ «Сафед-Дара», ҶСК «Осоишгоҳи Шоҳамбарӣ», ҶСК «Осоишгоҳи Зумрад», ҶСК «Осоишгоҳи Зайрон», ҶДММ «Сатурн», ҶДММ «Сангчашма» ва дигарҳо. Ба андешаи мо яке аз тарзҳои беҳтарин ва ояндадори истифодаи якҷояи манбаъҳои маблағгузори

лоиҳаҳои сармоягузори дар инфрасохтори сайёҳӣ механизми маблағгузории лоиҳавӣ мебошад [1-М; 4-М; 10-М; 13-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Ба маблағгузории лоиҳаи сармоягузори метавонанд сармоягузoron ва қарздиҳандагони зиёд бо шаклҳои гуногуни иштирок ҷалб карда шаванд. Омӯзиш ва таҳлили манбаъҳои маблағгузории лоиҳаи сармоягузори метавонад ба арзиш, имконпазирӣ ва самаранокии он таъсири назаррас расонад, бинобар ин, бояд ба арзёбии тарзҳои гуногуни маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузори муносибати мутавозин кард.

2. Фазои номусоиди сармоягузори ва пойгоҳи қонунгузори, ки ба талаботи амалияи ҷаҳонии идоракунии лоиҳаҳо ҷавобгӯ нест, сабабҳои воқеъбинонае мебошанд, ки раванди татбиқи самараноки лоиҳаҳои сармоягузориро ҳалалдор мекунад. Ҳалли мушкилоти мураккаби муътадилсозӣ ва ҳадафмандона аз бухрон баровардани мамлакат бо дигар қардани сиёсати сармоягузори ва бозсозии куллии тамоми соҳаи сармоягузори алоқаманд аст.

3. Барои беҳгардонии маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузори дар инфрасохтори сайёҳӣ ва дастгирии ҷалби сармоягузориҳо ба ин соҳаи афзалиятнок дар мамлакат таъсиси агентҳои махсус доир ба рушди сайёҳӣ ва ҷалби сармоягузориҳо, инчунин ташкили инфрасохтори махсуси рушди сайёҳию солимгардонӣ тавсия дода мешавад. Ин тадбирҳо метавонанд барои ташаккули фазои самараноки тичорат ва сармоягузори дар инфрасохтори сайёҳӣ шароити хуб фароҳам оваранд.

4. Сармоягузори ҳамчун омили зарурии пешбарандаи рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он, ташаккули як соҳаи муҳим ва рақобатпазирӣ иқтисодии милли арзёбӣ мешавад, ки имконияти васеъро барои қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти аҳолии мамлакат ва шаҳрвандони хориҷӣ ба

хизматрасониҳои сатҳи баланди сайёҳӣ пешниҳод мекунад. Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дорои иқтисоди баланди рушди намудҳои зиёди сайёҳӣ буда, ҳамзамон аз ҷониби таҳлилгарони байналмилалӣ ҳамчун мамлакати нисбатан амн арзёбӣ шудааст, метавонад дар солҳои наздик дар фазои ҷаҳонии сайёҳӣ мавқеи сазоворо ишғол кунад.

5. Натиҷанокии маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ метавонад аз ҳисоби воситаҳои давлатии сармоягузориҳои дастгирии барномаҳои рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он, қарздиҳии имтиёзнок ба субъектҳои иқтисодӣ – истифодабарандагони иншооти инфрасохтори сайёҳӣ, таъмини сатҳи баланди ҷолибияти сармоягузориҳои онҳо барои сармоягузориҳои хусусии дохилӣ ва хориҷӣ, мусоидати ташкилотҳои молиявӣ қарзӣ ба ҷамъовариҳои маблағҳои сармоягузориҳои хурд ва аҳоли баланд бардошта шавад. Ҳамчунин рушди маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ бевосита аз дастгирии давлатии сайёҳӣ ҳамчун соҳаи афзалиятноки иқтисодиёти миллии вобаста аст.

6. Дар мамлакат таъсис додани ниҳоди қарзӣ молиявӣ махсус зарур аст, ки тавонад воситаҳои молиявӣ давлатӣ ва хусусиро ғун карда, минбаъд онҳоро барои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ сафарбар намояд. Ҳамчунин таъсис додани ассотсиатсияҳои сармоягузориҳои сайёҳӣ, ки барои беҳгардониҳои муҳити сармоягузорӣ ба рушди хизматрасониҳои сайёҳӣ пешниҳодҳо таҳия намояд ва лоиҳаҳои аввалиндараҷа барои маблағгузорӣ муайян кунад ва ҷорабинҳои гуногуни таҳқиқоти гузаронад, мақбул аст.

7. Барои мукамалсозии воситаҳои маблағгузориҳои лоиҳавӣ дар доираи стратегияи рушди инфрасохтори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмуи ҷорабиниҳо бояд таҳия карда шаванд, ки барои рушди босуботи корхона ва

иншооти инфрасохтори сайёҳӣ мусоидат кунанд. Чунин чорабиниҳо тадбирҳои ҳукумати оид ба дастгирӣ намудани механизми маблағгузорию лоиҳавӣ, аз ҷумла такмили заминаҳои қонунгузорию дар бар мегиранд.

8. Бо дарназардошти он, ки ҳуҷҷатҳои стратегӣ ва барномаҳои соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хоҳири рушди инфрасохтори сайёҳӣ тавсеаи истифодаи як ё якчанд технологияҳои инноватсионии маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорию, чун консессия ва ШДБХ пешбинӣ менамоянд, пас дар маркази таваҷҷуҳи доимии маъмурияти мақомоти идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ бояд масъалаҳои беҳтар намудани сифати омодаасозӣ ва идоракунии лоиҳаҳои ШДБХ дар инфрасохтори сайёҳӣ қарор дошта бошад. Гузашта аз ин, сифат ва самаранокии татбиқи лоиҳаҳои ҳамкориҳои бахшҳои давлатию хусусӣ на танҳо аз ҳамкорию баробарҳуқуқонаи қонунан муқарраршудаи шарикон, балки аз муттаҳидсозии захираҳои сармоягузорӣ, тақсими хавфҳо ва хароҷоти молиявӣ дар ноил шудан ба ҳадафҳои лоиҳа вобаста хоҳад буд.

9. Дар шароити имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон қорбурди амсилаи консессионӣ мақбул аст, ки дар мавриди он ташкилоти лоиҳавӣ аз давлат бо шартҳои муайян консессияро ба хоҳири амалӣ намудани лоиҳаи сармоягузорӣ ба даст меорад. Ташкилоти лоиҳавӣ сохтмон ва ба истифода супоридани иншооти инфрасохтори сайёҳиро анҷом дода, онро то ба анҷом расидани муҳлати созишномаи консессия истифода бурда, сипас ба ихтиёри давлат месупорад.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

1. Аброров, Ҳ. Сарватҳои рекреатсионӣ ва сайёҳии Раштонзамин [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://ravshanfikr.tj/zoologiya-va-tabiiati-vu-ush/sarvat-oi-rekreatsioon-va-sajjo-ii-rashtonzamin.html>

2. Аброров, Ҳ., Акмалов, М.М. Вазъи муосир, муаммоҳо ва роҳҳои истифодабарии сарватҳои обӣ-рекреатсионии музофоти Курама [Матн] / Ҳ. Аброров, М.М. Акмалов // ILM VA INNOVATSIYA. Баҳши илмҳои геологӣ ва техникӣ. – 2020. - № 3. – С. 104-114

3. Бюллетени омили бонкӣ [Матн] / Бонки миллии Тоҷикистон. – 2023. - № 12. – 101 с.

4. Дерешева, А.С., Мотько, А.В. Привлечение инвестиций в материально-техническую базу и инфраструктуру туризма [Текст] / А.С. Дерешева, А.В. Мотько // Научный вестник Горно-Алтайского государственного университета. – 2020. – Т. 15. – С. 196-202

5. Казанцева, Н.В., Сергеева, К.Н. Проблемы финансирования инновационных проектов малого и среднего предпринимательства [Текст] / Н.В. Казанцева, К.Н. Сергеева // Вестник евразийской науки. – 2022. – Т. 14. - № 3. – С. 1-9

6. Мухаббатов, Х.М. Природно-ресурсный потенциал горных регионов Таджикистана. монография [Текст] / Х.М. Мухаббатов. - М.: Граница, 1999. - 196 с.

7. Омилӣ солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2023 [Матн] // Нашрияти расмӣи Агентии омилӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2023. – 419 с.

8. Романов, Е.Н., Москалева, Н.Б. Факторы влияния на инвестиции в сферу туризма Краснодарского края [Текст] / Е.Н. Романов, Н.Б. Москалева // Государственная служба. – 2023. – Т. 5. - № 4. – С. 56-62

9. Рӯйхати сармоягузори бонкҳо [Сарчашмаи электронӣ] / Низомӣ дастрасӣ: URL:https://nbt.tj/tj/banking_system/investments_of_banks.php

10. Феҳристи лоиҳаҳои ШДБХ [Сарчашмаи электронӣ] / Низомӣ дастрасӣ: URL: <http://ppp.tj/loihahoi-amalishuda/>

11. <https://ctd.tj/> (Сомонаи расмии Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон)

РҶҶҲАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

А. Интишорот дар наирияхои ба Рӯйхати маҷаллаҳо ва наирияхои илмии тақризии тавсиянамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дохилишаванда

[1-М]. Аҳмади, З. Фаъолияти сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва манбаъҳои маблағгузорию он [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон. - 2022. - № 3 (42). – С. 77-86

[2-М]. Аҳмади, З. Шакл ва усулҳои маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2022. - № 9. – С. 45-53

[3-М]. Аҳмади, З. Истифодаи механизми маблағгузорию лоиҳавӣ ҳангоми амалисозии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / И.Р. Иброҳимзода, А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. - №5. - С. 5-13

[4-М]. Аҳмади, З. Сармоягузорӣ ҳамчун омилҳои пешбарандаи рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он [Матн] / Б.Ҷ. Каримов, А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон. – 2023. - № 4-1 (49). – С. 236-243

[5-М]. Аҳмади, З. Омилҳои рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2024. - №5. - С. 38-47

Б. Мақолаҳо дар дигар наирияхо:

[6-М]. Аҳмади, З. Нақши бонкҳои тичоратӣ дар рушди иқтисодии мамлакат [Матн] / А. Зоҳидҷон / Нақши Асосгузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 30-солагии Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 30-солагии Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат (Душанбе, 16 апрели соли 2021). – Душанбе: ДССХ, 2021. – С. 27-32

[7-М]. Аҳмади, З. Қарзи давлатӣ ва моҳияти он [Матн] / А. Зоҳидҷон / Танзими иқтисодӣ ҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ дар баҳши фаъолияти иқтисодии хориҷӣ / Маводи конференсияи илмию амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 30-солагии таъсисёбии мақомоти гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон (Душанбе, 29 январи соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 110-116

[8-М]. Аҳмади, З. Суғурта ҳамчун механизми асосии беҳатагардонии дараҷаи хавфҳо [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 148-156

[9-М]. Аҳмади, З. Шаклҳои муосири маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). - Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 99-103

[10-М]. Аҳмади, З. Ҳолат ва дурнамои сармоягузориҳои мустакими хориҷӣ ба иқтисоди Тоҷикистон [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун

заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). - Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 143-148

[11-М]. Зоҳиджон, А. Финансовая поддержка реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳиджон / Вопросы управления и экономики: современное состояние актуальных проблем / Сборник статей по материалам LXIII-LXIV международной научно-практической конференции (Москва, 11 октября 2022 года). – 2022. - №9-10 (57). – С. 10-18

[12-М]. Аҳмади, З. Аҳамият ва зарурати сармоя ва сармоягузорӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Самтҳои стратегии рушди соҳибқори инноватсионӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ / Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ (Душанбе, 25 ноябри соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. - С. 223-227

[13-М]. Аҳмад, З. Проектное финансирование в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳидҷон / Актуальные вопросы экономики / Сборник статей XIV международной научно-практической конференции (Пенза, 28 февраля 2023 года). – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2023. – С. 22-26

[14-М]. Аҳмади, З. Маблағгузории сармоягузориҳо ба инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Масъалаҳои мубрами баҳисобгирии муҳосибӣ, таҳлил ва аудит дар шароити муосир / Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ (Душанбе, 28 мартӣ соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. – С. 173-178

[15-М]. Аҳмади, З. Сиёсати андозӣ-буҷетӣ қисмати асосии сиёсати молиявӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Нақши сайёҳӣ ва соҳибқорӣ дар раванди амалисозии ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маводи конференсияи

илмӣ-назариявии апрелии донишгоҳ (Душанбе, 21-22 апрели соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. – С. 68-74

[16-М]. Зоҳиджон, А. Роль инвестиций в развитии туристской инфраструктуры Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳиджон / Экономика предприятий, регионов, стран: актуальные вопросы и современные аспекты / Сборник статей XII международной научно-практической конференции (Пенза, 5 декабря 2023 года). - Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2023. – С. 28-32

[17-М]. Аҳмади, З. Таъсири ваъзи сармоязузорӣ ба рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он [Матн] / А. Зоҳидҷон / Равандҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкилот ва дурнамо / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 7 декабри соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. - С. 283-288

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УДК: 336.581

АХМАДИ ЗОХИДЖОН

**ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ
ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В ТУРИСТСКОЙ
ИНФРАСТРУКТУРЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии (PhD) – доктора по
специальности, специальность 6D050900 – Финансы
(6D050901 – Финансы, денежное обращение и кредит)

Душанбе – 2025

Диссертация выполнена на кафедре финансов и страхования
Таджикского национального университета.

Научный руководитель: **Иброхимзода Илхомуддин Раджабалӣ** - доктор экономических наук, профессор, директор научно-исследовательского института туризма и предпринимательства Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана

Официальные оппоненты: **Бободжониён Даврон Дадоджон** - доктор экономических наук, профессор, проректор по науке и инновациям Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики

Бобозода Алишер Абдурахмон – кандидат экономических наук, заведующий кафедрой финансов и кредита Аграрного университета Таджикистана имени Ш. Шохтемур

Ведущая организация: **Таджикский государственный университет
коммерции**

Защита диссертации состоится 21 июня 2025 года в 9:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-003 при Таджикском национальном университете. Адрес: 734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, ул. Буни Хисорак, Студенческий городок, учебный корпус 7, ауд. 102, E-mail: 6d.koa-003@mail.ru, телефон ученого секретаря: (+992) 919-80-31-10

С диссертацией можно ознакомиться в научной библиотеке и на официальном сайте Таджикского национального университета (www.tnu.tj).

Автореферат разослан « ____ » « _____ » 2025 г.

**Ученый секретарь
диссертационного совета,
кандидат экономических наук**

Бобиев И.А.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Сегодня одним из важнейших вопросов надлежащего развития отраслей национальной экономики является финансовое обеспечение инвестиционных процессов. Интерес к инвестициям со стороны государства и экономических субъектов, в последние годы значительно возрос, так как инвестиции, как важный источник финансового обеспечения развития приоритетных отраслей национальной экономики, могут оказать положительное влияние на процесс реализации проектов, связанных с формированием и обновлением производственного потенциала предприятий этих отраслей, обеспечивая тем самым высокую эффективность мобилизованных средств. Поэтому вопрос повышения инвестиционной активности на уровне приоритетных отраслей и у экономических субъектов этих отраслей, больше связан с проблемой поиска и нахождения источников финансирования. Вот почему важно исследовать вопросы финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов в приоритетных сферах национальной экономики в современных условиях.

Конечно, для реализации инвестиционных проектов в приоритетных отраслях экономики следует создать эффективную систему финансового обеспечения инвестиционной деятельности. Должное использование методов и форм финансирования в рамках финансового обеспечения инвестиционных проектов является стимулирующим средством стабильного развития экономики. Поэтому эффективность инвестиционной деятельности в приоритетных сферах экономики зависит от выбранной политики финансового обеспечения реализации каждого инвестиционного проекта.

Также в условиях глобализации и интеграции национальной экономики в мировое экономическое

пространство становится актуальным вопросом формирования конкурентных преимуществ Республики Таджикистан на основе существующего природно-климатического, историко-культурного потенциала и их эффективного использования. Благоприятные природно-климатические условия в стране вместе с другими соответствующими ресурсами могут обеспечить адекватное развитие приоритетной туристической отрасли.

За последние годы в стране осуществлено много мероприятий в рамках реализации национальных целей развития туризма. В частности, наблюдается рассмотрение вопросов, связанных с развитием туризма в стратегических и программных документах государственного уровня, докладах специалистов отрасли, ученых и исследователей в научных кампаниях и публикации результатов исследований в литературе. Во всех упомянутых случаях подчеркивается важность вопросов, связанных с развитием туризма и установлением туризма как приоритетной отрасли национальной экономики, способной оказать положительное влияние на сбалансированное развитие других смежных отраслей. Однако наши исследования показывают, что существующие туристические ресурсы не используются эффективно из-за отсутствия и неразумного использования доступных источников финансирования. Действующие объекты туристской инфраструктуры являются старыми и физически изношенными. Низкое качество услуг на курортах и в гостиницах, являющихся важными объектами туристской инфраструктуры, не соответствует требованиям международных стандартов. Для приведения объектов туристской инфраструктуры в надлежащее рабочее состояние и повышения качества услуг в них необходимо осуществить технические и организационные мероприятия, требующие мобилизации значительных средств. Все это подтверждает актуальность

исследования вопросов финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Степень изученности научной темы. Диссертация опирается на материалах отечественных и зарубежных публикаций в сфере финансов. В частности, в работах зарубежных ученых - А.А. Агафонова, В.Е. Афониной, И.А. Бланк, С.В. Большакова, В.В. Бочарова, О.Ю. Дадашевой, Л.И. Игониной, В.В. Ковалева, Т.С. Колмыковой, О.И. Лаврушиной, И.И. Мазура, С.А. Орехова, В.В. Шеремета и отечественных авторов - Ш.С. Бакоева, А.А. Бобоева, Б.М. Гулова, А.А. Курбонова, А.Р. Рустам, Л.Х. Саидмуродова, И.Н. Сафарова, А.К. Сафоева, З.С. Султонова, Д.А. Толибова, Х.Р. Улугходжаевой, Т.Т. Файзуллоева, У.С. Хикматова, К.Х. Хушвахтзода, Б.М. Шарипова (Б.М. Шарифзода) и Л.З. Юнусовой уделяется внимание вопросам, связанным с теорией, методологией и практикой финансирования инвестиционных проектов. Актуальные вопросы финансового обеспечения развития туризма и его инфраструктурных объектов рассматриваются в трудах отечественных ученых - Х. Абророва, М.А. Азимовой, К.К. Акназарова, Д.С. Амоновой, У.С. Асрорзода, Б.Х. Каримова, С.М. Курбановой, Д.Б. Кодирзода, А.А. Мирзоалиева, Х.М. Мухаббатова, М.А. Рахимова, И.З. Сарабековой, Ш.М. Табарукова, А.Х. Ходжаевой, К.Х. Хушвахтзода, Ф.Р. Шаропова, Б.У. Шукурова и зарубежных исследователей - А.С. Дерешевой, Э.Н. Романова, С.Б. Тена, В.А. Черненко. В трудах И.А. Езангиной, И.Р. Иброхимзода, Б.Х. Каримова, Ф. Мирзоахмедова, И.А. Никоновой, В.В. Переверзевой, В.В. Романова, А.Т. Тлеубердиновой исследуются некоторые аспекты вопроса использования современных механизмов проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов. Вместе с тем, многие аспекты финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов в

туристской инфраструктуре остались за рамками исследования.

Связь исследования с программами (проектами) и научными темами. Основные результаты исследования связаны с Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 1 октября 2016 года № 392), Стратегии развития туризма в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 1 августа 2018 года № 372), Среднесрочная программа развития Республики Таджикистан на 2021-2025 годы (Постановление Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 16 июня 2021 года № 441), Государственной программы развития туризма на 2021-2025 годы. Диссертация выполнена в соответствии с планом научно-исследовательской работы кафедры финансов и страхования Таджикского национального университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования. Целью исследования является выработка теоретических и методологических аспектов, разработка практических рекомендаций по совершенствованию финансового обеспечения и развитию механизма финансирования инвестиционных проектов на объектах туристской инфраструктуры.

Задачи исследования. В диссертации решаются следующие задачи:

1. Исследование теоретических основ, методических подходов, важных методических и практических аспектов финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов.

2. Изучение возможности использования методов и форм финансирования инвестиционных проектов в современных условиях, оценка особенностей финансового

обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

3. Исследование современного состояния инвестиционной деятельности в туристской инфраструктуре и оценка проблем финансирования ее развития.

4. Анализ факторов, влияющих на развитие финансирования инвестиционных проектов и оценка состояния туристской инфраструктуры с целью разработки инвестиционных проектов и осуществлении их финансирования.

5. Оценка базовых условий применения проектного финансирования как действенного механизма реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

6. Исследование возможности механизма государственно-частного партнерства в контексте его использования при совершенствовании процессов финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

7. Анализ и оценка различных схем финансирования для выбора подходящей модели финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Объектом исследования является система финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан.

Предметом исследования является теория, методология и практика финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан.

Гипотеза исследования. В основу формирования и определения гипотезы исследования положено то, что для полного использования резервного потенциала развития туризма в стране необходимы определенные вложения

капитала для реализации инвестиционных проектов. От объема и структуры инвестиций в развитие объектов туристской инфраструктуры зависят темпы общего развития туризма как приоритетной отрасли национальной экономики и улучшение показателей, характеризующих финансовые результаты предприятий туристской инфраструктуры.

Теоретические и методологические основы исследования. Теоретическая часть диссертации основана на работах отечественных и зарубежных ученых и исследователей, занимающихся исследованием проблем финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов в приоритетных отраслях экономики. В ходе исследования использовались логический, аналитический, экономико-статистический, графический, экспертный, метод исключений, сравнения и другие методы исследования.

Источники данных. Исследование опирается на нормативно-правовых актах, решений Правительства Республики Таджикистан в области регулирования и реализации государственных инвестиционных проектов, решений и приказов Министерства финансов Республики Таджикистан, Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, Комитета по развитию туризма при Правительстве Республики Таджикистан, данных предприятий туристской инфраструктуры, материалах конференций и публикаций по вопросам финансирования инвестиционных проектов.

База исследования. Диссертация выполнена в 2021-2024 годах на кафедре финансов и страхования Таджикского национального университета.

Научная новизна исследования выражается в анализе и подтверждении обоснованности теоретических и

методических подходов, а также в разработке практических рекомендаций, направленных на совершенствование механизма финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Важным результатом исследования является представление новых концептуальных решений, ориентированных на улучшение финансовых процессов в данной сфере. К ключевым аспектам научной новизны исследования относятся следующие пункты:

1. На основе глубокого анализа теоретических положений, методических подходов и методических аспектов, а также с учетом других ключевых факторов, связанных с финансовым обеспечением инвестиционных проектов, осуществлено детальное и точное толкование понятий «инвестиции», «инвестиционная деятельность», «инвестиционный проект», «финансовое обеспечение» и «финансирование». Особое внимание уделено их связи с процессом финансового обеспечения инвестиционных проектов, что позволяет более точно определить роль каждого из этих элементов в эффективной реализации инвестиционных проектов, а также усовершенствовать подходы к управлению финансовыми потоками в рамках таких проектов.

2. Исследованы различные методы и формы финансирования инвестиционных проектов, направленных на развитие приоритетных отраслей экономики, что позволяет не только подтвердить их значимость и актуальность, но и выявить основные аспекты, влияющие на успешную реализацию таких проектов. Особое внимание уделено анализу финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре, что позволило выявить специфические особенности и трудности, с которыми сталкиваются участники проектов. На основе проведенного анализа предложены эффективные механизмы поддержки

инвестиций в туристскую инфраструктуру, направленные на стимулирование частных и государственных инвестиций, а также повышение инвестиционной привлекательности данной сферы для вложений.

3. На основе всестороннего анализа современного состояния реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре и детального изучения механизмов привлечения источников финансирования в эти проекты, выявлены ключевые проблемы, сдерживающие развитие туризма и его инфраструктуры. Предложены пути преодоления этих проблем, связанные с использованием адекватных и эффективных механизмов финансирования, что позволит повысить инвестиционную привлекательность отрасли. Также сформулированы практические рекомендации по внедрению данных механизмов, направленных на улучшение финансовой устойчивости и развитие туристской инфраструктуры, что может значительно способствовать устойчивому росту и модернизации данной сферы.

4. Проведен анализ факторов, способствующих развитию финансирования инвестиционных проектов, а также проведена комплексная оценка этих факторов на фоне современного состояния туристской инфраструктуры. Выявлены основные проблемы и ограничения проектов туристской инфраструктуры, а также предложены необходимые меры по их преодолению, направленные на улучшение финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов. Даны рекомендации по совершенствованию действующих механизмов финансирования и разработке соответствующих методов стимулирования частных инвестиций в развитие объектов туристской инфраструктуры, включая использование соответствующих финансовых инструментов и совершенствование государственной поддержки, которые

способствовали бы привлечению дополнительных ресурсов и ускорению развития туристской инфраструктуры.

5. Проанализирована и оценена возможность использования проектного финансирования как одного из наиболее эффективных и перспективных механизмов реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Рассматриваются особенности проектного финансирования в контексте специфики туристской инфраструктуры, а также его потенциальные преимущества для стимулирования устойчивого развития этой отрасли. Выявлены основные причины, ограничивающие использование проектного финансирования в стране, среди которых институциональные и финансовые барьеры, а также недостаточная информированность участников проекта о его возможностях. Оценены преимущества проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре, такие как повышение финансовой устойчивости проектов, оптимизация рисков, улучшение условий привлечения частных и государственных инвестиций.

6. Применение механизма государственно-частного партнерства определено как один из ключевых инструментов финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Подтверждено, что данный механизм эффективно способствует созданию современных объектов туристской инфраструктуры, а также играет важную роль в стимулировании общего развития туризма как одной из приоритетных отраслей экономики. Выявлены перспективные направления для дальнейшего развития форм государственно-частного партнерства, которые позволяют повысить привлекательность отрасли для частных инвесторов, обеспечивая эффективное привлечение частного капитала. Предложены конкретные меры и механизмы по совершенствованию существующих

моделей государственно-частного партнерства, что способствует ускорению процессов модернизации и расширения туристской инфраструктуры, а также увеличению инвестиций в эту сферу.

7. Проведен всесторонний анализ популярных форм и схем финансирования инвестиционных проектов, что позволило определить критерии и порядок выбора наиболее адекватной модели финансирования для проектов в туристской инфраструктуре. Особое внимание уделено разработке методов для правильной оценки условий выбора оптимальной схемы финансирования, учитывая специфические особенности туристской инфраструктуры. Для глубокой и объективной оценки таких условий использованы методы финансового анализа инвестиций, что обеспечило более точное выявление факторов, влияющих на выбор схемы финансирования. Подтверждено важное значение одного из внутренних источников финансирования инвестиционных проектов – амортизации, которая способствует накоплению средств для финансирования долгосрочных проектов, повышая их финансовую устойчивость и снижая зависимость от внешних источников капитала.

Положения, выносимые на защиту

1. Детальное исследование теоретических основ и методических подходов финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов, соответствующее толкование понятий, связанных с проектным финансированием - «инвестиции», «инвестиционная деятельность», «инвестиционный проект», «финансовое обеспечение», «финансирование» и уточнение их в контексте темы исследования. Представление уточненной классификации источников финансирования инвестиционных проектов, определение порядка выбора

источников финансирования инвестиционных проектов исходя из выбранных систем и схем финансировани.

2. Изучение условий использования современных методов и форм финансирования инвестиционных проектов, определение их преимуществ и недостатков с точки зрения финансирования проектов в приоритетные отрасли национальной экономики. Оценка особенностей финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре на основе изучения инвестиционных процессов в стране и исследования стратегических документов развития туризма.

3. Выявление проблем и препятствий, сдерживающих развитие туризма и его инфраструктуры на основе анализа состояния инвестиций в отрасль, анализа процессов привлечения источников финансирования в объекты инфраструктуры и исследования технической базы объектов туристской инфраструктуры в стране, определение путей их преодоления в контексте использования соответствующих механизмов финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре и предоставление рекомендаций по их реализации.

4. Анализ факторов, влияющих на финансирование инвестиционных проектов, их оценка с учетом текущего состояния объектов туристской инфраструктуры. Определение необходимых мер по развитию финансирования туристской инфраструктуры с точки зрения улучшения финансирования инвестиционных проектов. Разработка и предложение соответствующих способов стимулирования частных инвестиций в развитие туристской инфраструктуры.

5. Анализ и оценка возможности использования проектного финансирования как эффективного механизма реализации инвестиционных проектов в туристской

инфраструктуре. Определение основных факторов неиспользования данного механизма в стране, оценка преимуществ проектного финансирования при его использовании в процессе реализации приоритетных инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

6. Установление государственно-частного партнерства как механизма развития финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Оценка сильных сторон и направлений развития данного механизма, позволяющие привлечь капитал и эффективно реализовать инвестиционные проекты в туристской инфраструктуре.

7. Анализ и оценка различных схем финансирования для выбора подходящей модели финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Подтверждение значимости амортизации как одного из внутренних источников финансирования инвестиционных проектов. Разработаны предложения по использованию механизма венчурного финансирования и концессионной модели финансирования при реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретические положения диссертации могут внести важный вклад в развитие теории и методологии финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Практическая значимость исследования выражается в использовании рекомендаций сотрудниками Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерства финансов Республики Таджикистан и администраций субъектов туристской инфраструктуры в инвестиционной деятельности. Практическая реализация разработанных

положений в процессах разработки, планирования, финансирования и реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре позволит повысить эффективность инвестиционной деятельности.

Степень достоверности результатов исследования подтверждается использованием специальных методов исследования, достоверностью данных, достаточным количеством исследовательского материала, статистической обработкой результатов исследования, публикациями, докладами на научно-практических конференциях. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических и практических исследований.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Исследование проводилось в рамках содержания следующих пунктов Паспорта специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по научной специальности 6D050900 – Финансы (6D050901 – Финансы, денежное обращение и кредит): 1.7. Инфраструктурные аспекты финансовой системы, 2.14. Финансирование инвестиционных процессов на национальном и местном уровне, 3.6. Финансы отраслей, 3.20. Источники финансирования хозяйствующих субъектов, проблемы оптимизации структуры капитала, 3.22. Разработка эффективной системы финансирования проектов и программ, 3.25. Финансирование инвестиций и инновационных процессов, финансовые инструменты инвестирования.

Личный вклад соискателя ученой степени. Личный вклад автора выражается в анализе и обобщении, систематизации и совершенствовании теоретических и практических подходов финансового обеспечения и развития финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Результаты исследования

могут быть использованы при разработке теоретических и практических аспектов развития финансового обеспечения реализации инвестиций в туристскую инфраструктуру.

Апробация и внедрение результатов исследования.

Основные результаты диссертации были представлены в виде научных докладов и выступлений на международных и республиканских конференциях «Экономика предприятий, регионов, стран: актуальные проблемы и современные аспекты» (Пенза, 2023 г.), «Вопросы управления и экономики: современное состояние и актуальные проблемы» (Москва, 2022 г.) и другие, и получили положительную оценку. Разработанные рекомендации используются в инвестиционной деятельности предприятий туристской инфраструктуры. Основные теоретические и практические положения исследования используются в учебном процессе степени бакалавриата по специальности «Финансы».

Публикации по теме диссертации. По теме исследования опубликовано 17 научных статей объемом 7,2 печатных листов (в том числе 6,4 авторских печатных листов), из них 5 статей опубликовано в рецензируемых журналах.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и списка литературы, насчитывающего 152 наименований. Текст диссертации занимает 166 страницы и включает 11 рисунков и 21 таблиц.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во введении обосновывается актуальность темы исследования, указывается степень изученности научной темы, определяются цель, задачи, объект и предмет исследования, приводятся другие сведения о содержании диссертации.

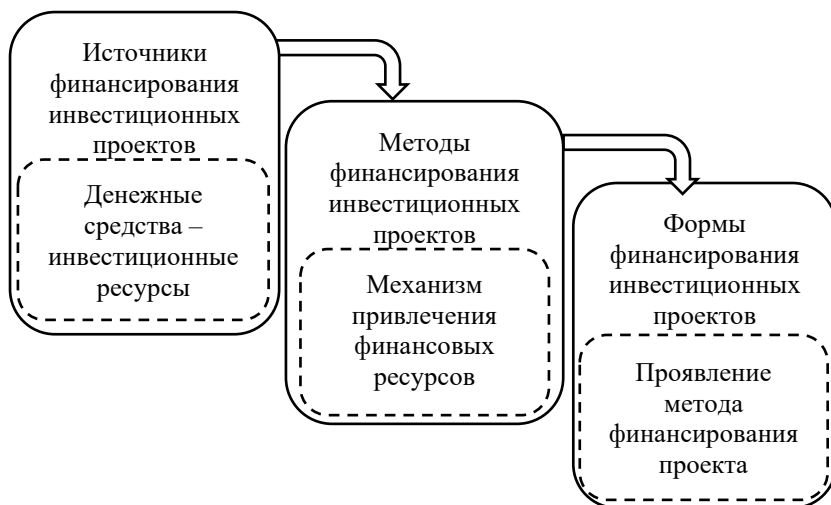

В первой главе – «Теоретико-методологические основы финансового обеспечения инвестиционных проектов» изучаются теоретико-методологические аспекты финансирования инвестиционных проектов, определены современные методы и формы финансирования инвестиционных проектов, особенности финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре и дана их оценка.

В диссертация подтверждается, что процесс финансирования, исходящий из понятия финансового обеспечения инвестиционной деятельности, недостаточно рассмотрен и теоретически неправильно определен. Проведено исследование процесса финансирования как важного элемента финансового обеспечения инвестиционных проектов, раскрыты понятия «инвестиции», «инвестиционная деятельность», «инвестиционный проект», «финансовое обеспечение», «финансирование», прямо определяющие содержание большинства теоретических и методологических проблем, касающиеся темы исследования, устанавливается их взаимосвязь в рамках темы исследования и конкретной сферы реализации инвестиционных проектов.

Мы обобщили распространенные в литературе подходы к трактовке понятия инвестиционный проект и пришли к выводу, что он представляет собой совокупность непрерывных и последовательно выполняемых мероприятий, реализуемые для достижения конкретной цели финансирования в ограниченные сроки и в рамках заранее определенного бюджета. Несмотря на тесную связь процессов финансирования и финансового обеспечения, они могут существовать независимыми друг от друга. В этом контексте в диссертации выражено отношения между понятиями «источники финансирования инвестиционных проектов», «методы финансирования инвестиционных

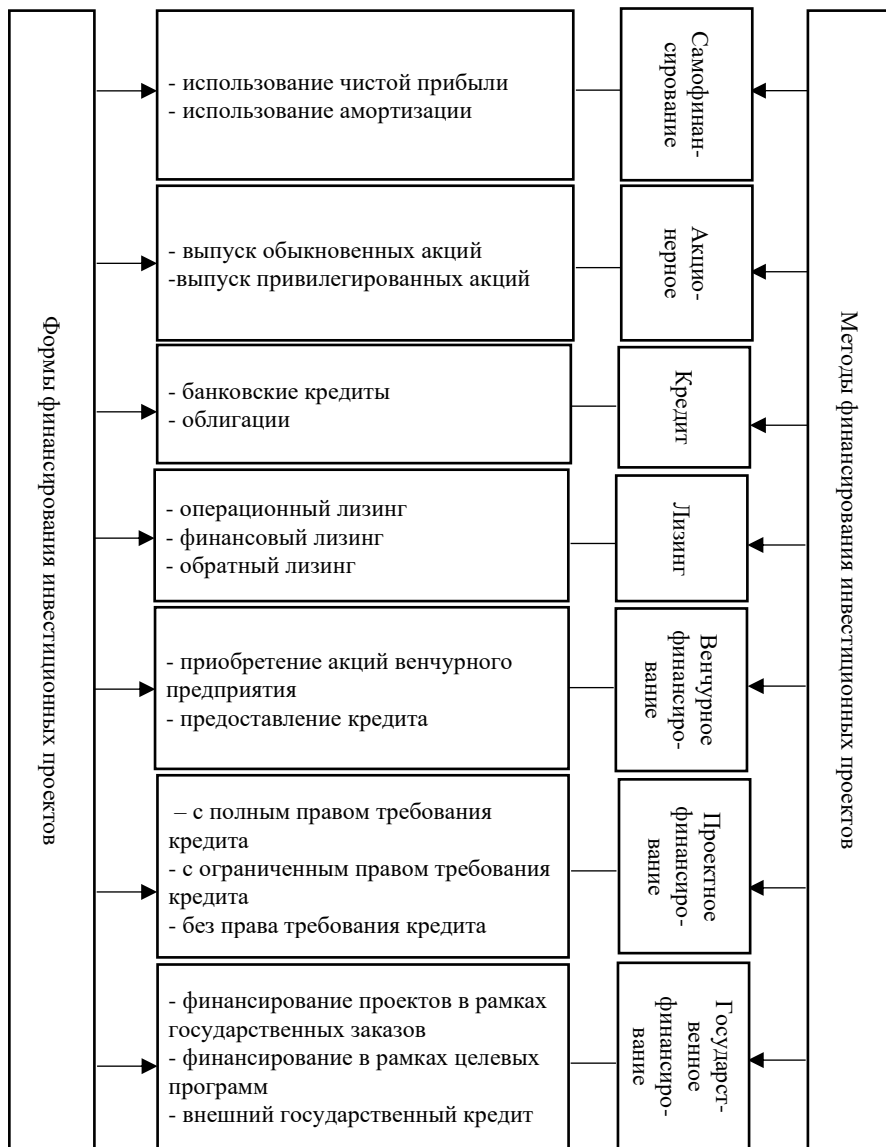
проектов» и «формы финансирования инвестиционных проектов» в виде модели (рисунок 1).

Рисунок 1. – Модель отношения понятий источников, методов и форм финансирования инвестиционных проектов
Источник: разработка автора

В литературе большинство авторов не придерживаются определенного подхода при разграничении методов и форм финансирования инвестиционных проектов, один и тот же метод финансирования, выделенный одним автором, указывается другим автором как форма финансирования проекта. Поэтому, чтобы устранить это недоразумение, мы предлагаем сочетание методов и форм финансирования инвестиционных проектов и одновременно описываем взаимосвязь между ними (рисунок 2).

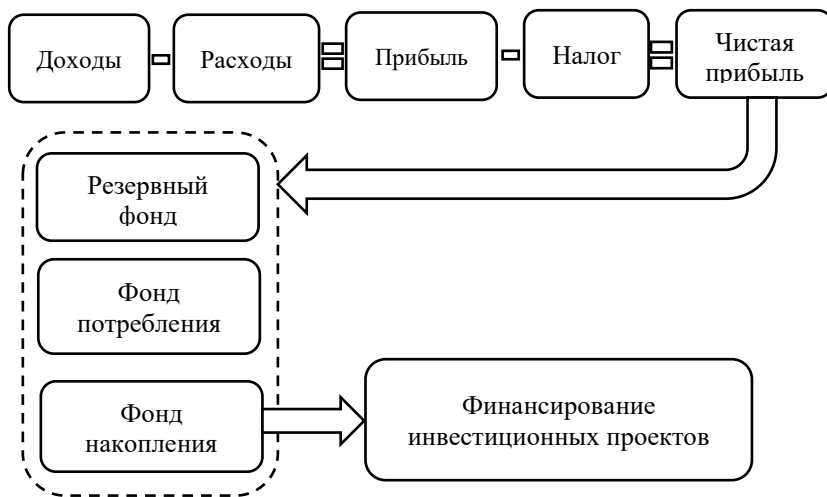
Из рисунка 2 видно, что самофинансирование как метод финансирования инвестиционных проектов связано с использованием средств прибыли и амортизации в качестве форм финансирования инвестиционных проектов.

Рисунок 2. – Состав методов и форм финансирования инвестиционных проектов и их взаимосвязь

Источник: разработка автора

Чистая прибыль, мобилизованная на инвестиции, собирается в резервном фонде или других соответствующих фондах, создаваемых на предприятии. Остаток накопленных средств отражает изменение финансового положения хозяйствующего субъекта, увеличение его собственных средств. Порядок формирования и использования резервного фонда в хозяйствующем субъекте представлен на рисунке 3.

Рисунок 3. – Порядок формирования фонда накопления

Источник: разработка автора

В диссертации подтверждено, что в условиях кризиса проектное финансирование является эффективным средством привлечения средств для реализации инвестиционных проектов. Также подтверждено, что каждый из методов финансирования инвестиционных проектов имеет свои преимущества и недостатки, а их выбор основан на сравнении различных схем и форм финансирования. Неблагоприятный инвестиционный климат и законодательная база, не отвечающая требованиям

мировой практики управления проектами, являются реальными причинами, препятствующими процессу эффективной реализации инвестиционных проектов.

Главная особенность инвестиций в туристскую инфраструктуру выражается в относительно длительном периоде использования объектов, однако большая часть объектов туристской инфраструктуры строится «с нуля». Сравнительно быстрое развитие объектов туристской инфраструктуры сочетается с относительно низкой рентабельностью по сравнению с другими направлениями инвестирования. В зарубежных странах большая часть инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре осуществляется с привлечением финансирования через механизм государственно-частного партнерства, однако, несмотря на его значительное развитие в Республике Таджикистан, он редко используется в туристской инфраструктуре по сравнению с другими областями.

Необходимо обеспечить благоприятные условия привлечения частного капитала для строительства и реконструкции объектов туристской инфраструктуры - санаториев, домов отдыха, гостиниц, ресторанов и других учреждений. В связи с этим для привлечения источников инвестиций в развитие туристской инфраструктуры с учетом особенностей туристской отрасли должны быть запущены организационно-экономические механизмы стимулирования инвестиционной деятельности в этом направлении. В современных условиях последствий финансового кризиса, когда большинство туристических компаний и предприятий туристской инфраструктуры нуждаются в дополнительных финансовых ресурсах, предоставление им дополнительных возможностей и льготных условий привлечения банковских кредитов является важным условием для разработки новых услуг и продуктов туристического назначения, подготовки

высококвалифицированных кадров, строительство транспортных дорог к туристическим объектам, местам приема, размещения и обслуживания туристов.

На наш взгляд, для привлечения адекватных источников финансирования инвестиций ради развития предприятий туристской инфраструктуры в стране необходимо обратить внимание на организационно-экономические процессы, способствующие привлечению инвестиций в туристскую инфраструктуру. Выгоды от использования и реализации конструктивных механизмов в деятельности по инвестированию в туристскую инфраструктуру можно получить посредством использования государственных средств, направляемых на поддержку туристических программ, обеспечение надлежащего уровня инвестиционной привлекательности объектов туристской инфраструктуры для отечественных и иностранных инвесторов, содействие интеграции средств инвесторов и финансово-кредитных учреждений. В данном контексте эффективность развития туристской инфраструктуры пропорциональна уровню ее государственной поддержки.

Во второй главе - «Анализ источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре» анализируется современное состояние инвестиционной деятельности в туристской инфраструктуре, определяются источники ее финансирования, проводится анализ и оценка факторов развития финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре и ее состояние с целью финансирования инвестиционных проектов.

Принимаются необходимые меры по созданию благоприятной среды для инвестиций в туристскую инфраструктуру в стране. Однако, несмотря на принятые в последние годы значительные меры по развитию туризма,

необходимого уровня развития туристской инфраструктуры в стране не наблюдается. Количество туристических компаний в стране постепенно увеличивается, но основной финансовый показатель - доходы от туристических услуг не значителен (таблица 1).

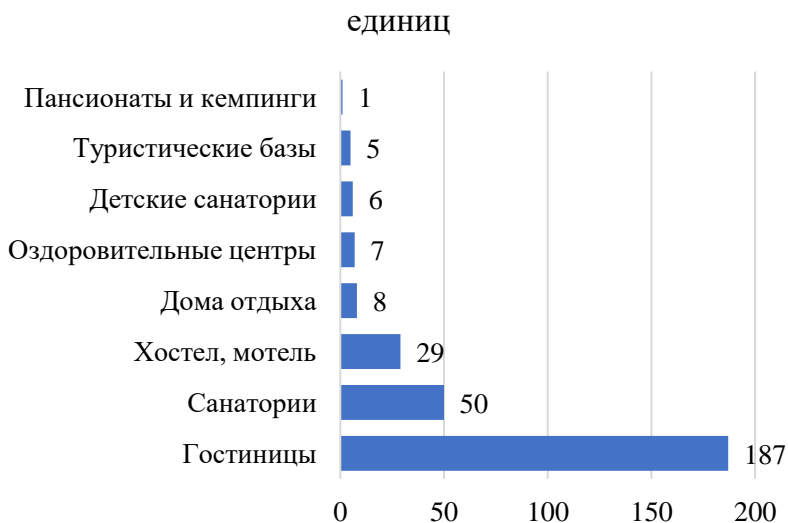
Таблица 1. – Основные показатели туризма Республики Таджикистан

Показатель	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Количество туристических компаний, единиц	82	118	91	146	161	224	235	242
Доход от туристических услуг, без налога на добавленную стоимость, тыс. сомони	9583	8422	9076	16928	24498	7677	12790	22819
Доход в среднем на одну туркомпанию, тыс. сомони	117	71,4	99,7	115,9	152,2	34,3	54,4	94,3

Источник: разработка автора [7, с. 185]

Условия функционирования создаваемых сегодня в стране предприятий туристской инфраструктуры требуют от них привлечения в текущий оборот как можно большего количества производственных мощностей и ресурсов, комплексного контроля и управления процессом их эффективного использования. Исследование показало, что система управления туристской инфраструктурой, существовавшая еще несколько лет назад, противоречила логике социально-экономических реформ, реализуемых в стране. Органы государственного управления не уделяли внимания развитию объектов рекреации и оздоровления и других предприятий туристской инфраструктуры.

Однако после особого внимания представителей Правительства Республики Таджикистан, особенно указаний и настояний Основателя национального мира и единства – Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона, атмосфера инвестиций в туристическую отрасль кардинально изменилась. По данным Комитета по развитию туризма при Правительстве Республики Таджикистан, по состоянию на 1 июня 2023 года в стране имеется 295 объектов туристской инфраструктуры, в том числе 187 гостиниц, 52 санаториев, 29 хостелов, мотелей и других типов гостиниц, 8 домов отдыха, 7 лечебно-оздоровительных центров, 6 детских санаториев и оздоровительных лагерей, 5 туристско-оздоровительных баз и 1 пансионат (рисунок 4).

Рисунок 4. – Количество и структура объектов туристской инфраструктуры на 1 июня 2023 года

Источник: разработано автором на основе [11]

Процесс эффективного использования туристического потенциала страны сдерживается рядом

организационных, нормативно-правовых, научно-технических, производственных и финансовых трудностей и проблем. Сегодня использование потенциальных ресурсов страны для развития туристской отрасли недостаточно, основной причиной чего, по мнению специалистов и экспертов, является медленное развитие туристской инфраструктуры. Поэтому стабильное развитие туристской отрасли невозможно без решения проблем туристской инфраструктуры, основными симптомами которых является значительный износ существующей материально-технической базы основных объектов инфраструктуры.

За последние годы Правительством Республики Таджикистан реализован ряд мер, связанных с предоставлением налоговых и таможенных льгот предприятиям туристской инфраструктуры, однако они не способствуют привлечению и использованию источников финансирования инвестиционных проектов. Поэтому для реального развития туристской инфраструктуры необходимы меры по содействию финансовому обеспечению развития объектов туристской инфраструктуры. На наш взгляд, одной из необходимых мер является введение инвестиционных льгот, в том числе на участие банков и других финансовых организаций в капитале экономических субъектов, а также предоставление кредитных льгот, которые могут быть осуществлены в рамках как бюджетного финансирования и банковского финансирования.

Инвестиционная статистика банковской системы показывает, что банки страны вообще не вносят вклада в финансирование инфраструктуры туризма путем участия в уставном капитале экономических субъектов, осуществляющих деятельность в данной сфере (таблица 2).

Таблица 2. – Вклад банков Республики Таджикистан в капитал экономических субъектов по состоянию на 30 июня 2023 года

Банк	Субъекты, доля банка в капитале которых более 25%	Доля банка в капитале экономических субъектов, %	Сфера деятельности предприятия
Ориёнбанк	Ориён-Лизинг	100	Лизинг
ГУП СБ РТ Амонатбанк	Инвестиций не имеет	-	-
Банк Эсхата	Эсхата Лизинг	100	Лизинг
Первый микрофинансовый банк	Инвестиций не имеет	-	-
Банк развития Таджикистана	Инвестиций не имеет	-	-
Филиал Коммерческого банка ИРИ в г. Душанбе	Инвестиций не имеет	-	-
Халик Банк Таджикистан	Инвестиций не имеет	-	-
Душанбе Сити Банк	ДС страхование	70	Страхование
Тавхидбанк	Инвестиций не имеет	-	-
Спитамен Банк	Инвестиций не имеет	-	-
Международный банк Таджикистана	Микролизинговая организация Стандарт-иджора	100	Лизинг
	Халик Банк Таджикистан	100	Банковская деятельность
	Сугуртаи асри 21	100	Страхование
	Центр современных технологий	25	Процессинг
Коммерцбанк Таджикистан	Центр современных технологий	25	Процессинг
ГУП БССТ Саноатсодиротбанк	Инвестиций не имеет	-	-
ЗАО «Бонки Арванд»	Инвестиций не имеет	-	-
ОАО «Алиф Бонк»	Инвестиций не имеет	-	-

Источник: разработка автора на основе [9]

Из таблицы 2 видно, что банки Республики Таджикистан в основном осуществляют инвестиционную деятельность в сфере лизинга и страхования посредством участия в капитале экономических субъектов.

Еще одним направлением банковской поддержки инвестиций является предоставление льготных кредитов предприятиям туристской инфраструктуры. Однако статистика банковских кредитов показывает, что в стране не существует система льготного кредитования ни для одного приоритетного сектора, в том числе для экономических субъектов, функционирующих в сфере туризма и его инфраструктуры, процентные ставки предлагаемых кредитов высокие, что не способствует развитию туристской инфраструктуры [3, с. 72].

Анализ банковских статистических данных, проведенной в диссертации, показывает, что средняя ставка процентов в 2023 году для кредитов в национальной валюте составляет 23,09% и иностранной валюте – 12,1%. Это означает, что согласно банковской статистике, экономические субъекты туристской инфраструктуры не обращаются за банковскими кредитами, что, конечно же, основной причиной этому является высокие процентные ставки по кредитам.

В диссертации нами составлена перечень основных факторов, влияющих на развитие источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре, и на основе изучения данного перечня определили уровень влияния каждого фактора на это развитие (таблица 3).

Правительству Республики Таджикистан путем привлечения отечественных и иностранных инвестиций необходимо финансировать важнейшие инвестиционные проекты в сфере туристической инфраструктуры и объектов туристического обслуживания.

Таблица 3. – Факторы, влияющие на развитие финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре

Фактор	Краткое описание влияния	Степень влияния
Инвестиционный риск	Инвесторы тщательно анализируют и оценивают последствия своих инвестиций. При этом они больше внимания уделяют существованию инвестиционных рисков.	Высокая
Уровень инфляции	Инфляция влияет на доходность инвестиций в долгосрочной перспективе. Однако высокий уровень рентабельности предприятия может компенсировать ее влияние.	Средняя
Резервный потенциал инвестиций	Важнейший фактор, влияющий на финансирование инвестиционных проектов, в первую очередь определяющий финансовое обеспечение инвестиционных проектов и в Республике Таджикистан в основном формируется за счет бюджетных средств, партнеров по развитию и частного сектора.	Высокая
Состояние автомобильных дорог	Именно этому фактору в последние годы уделяет внимание Правительство Республики Таджикистан. Потому что состояние дорог, ведущих к большинству объектов туристской инфраструктуры, неудовлетворительное.	Высокая
Состояние гостиниц и предприятий общепита	Уровень удовлетворения большинства потребностей туристов, особенно иностранных, зависит от уровня обслуживания в гостиницах и предприятиях общественного питания.	Высокая
Состояние лечебно-оздоровительных учреждений	Целью большинства внутренних туристов являются лечебно-оздоровительные услуги. Поэтому развитие лечебно-оздоровительных учреждений является основным фактором развития внутреннего туризма.	Средняя
Состояние инфраструктуры сельского туризма, придорожных объектов	Большинство объектов туристской инфраструктуры (санатории, курортов и т. д.) расположены в сельской местности. Поэтому развитие сельской инфраструктуры и придорожных объектов оказывает существенное влияние на общее развитие туристской инфраструктуры.	Средняя

Источник: разработка автора на основе [4; 5; 8]

Инвестиции в важную туристическую инфраструктуру, такую как энергетика, водоснабжение, отопление, развитие аэропортов и транспортных путей, могут быть возвращены государству за счет платы за их использование. Инвестиционная политика по привлечению частного капитала для развития гостиниц, спортивно-туристических комплексов, предприятий сферы услуг и других объектов, а также коммерческих предприятий зависит от ситуации в регионах.

На территории Республики Таджикистан имеется множество туристических направлений, привлекательных для инвесторов и представляющих собой потенциальный ресурс для разработки и реализации инвестиционных проектов (таблица 4).

Таблица 4. – Туристические места, привлекательные для инвестиции и реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре

Зона	Направление развития туризма	Туристические объекты и их классификация по инвестиционной привлекательности
1	2	3
Бадахшанская зона	Горный туризм	Пик Исмоили Сомони (7495 м), пик Озоди (7105 м)
	Охота	Горный баран Марко-Поло, горный козел (морхур)
	Лечебно-оздоровительный	72 единиц источников лечебных вод Авдж, Ямчун (Биби Фотима Захро), Джелондех, Андаро, Баршор, Вездара, Вранг, Ширгин, Даршай

Продолжение таблицы 4

1	2	3
Раштская зона	Экологический туризм	Ущелья Камароб, Сангикар, Тагоба, Кальанак, Джафр, Ясманд, Хоит, Кули Кабуд, Кули Шамар
	Лечебно-оздоровительный	Источники горячей воды Обигарм, Тандыкул, Джиллису, Ходжаачкон, Буйинак, Обисафед, Ямонкирич, Калайзанку
Зерафшанская зона	Экологический и горный туризм	Озера Искандаркул, Хафткул (Маргзор), Кули Калон, Аловиддин, альпинистский туристический лагерь Артуч
Аштская зона	Лечебно-оздоровительный	Источники Олтинтопкан, Консой, Кафтархона, Истиклол, Адрасман, Чашма (гора Мевагул), Суффатаг, Каракон, Караваран, Бахча, озеро Аксукон
Кулябская зона	Экологический туризм	Водопад Сарихосор, гора Чилдухтарон
	Лечебно-оздоровительный	Лечебные грязи Танобчи, Аксукан, Тоскала

Источник: разработка автора на основе [1; 2; 6]

В перечне туристических достопримечательностей, приведенном в таблице 4, представлены только те, в местах расположения которых отсутствуют развитые туристско-рекреационные объекты, поэтому эти достопримечательности более нуждаются в реализации инвестиционных проектов.

В третьей главе - «Совершенствование механизма финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре» показаны возможности использования проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов, исследуется механизм государственно-частного партнерства при финансировании инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре, представлены рекомендации и предложения для выбора подходящей модели финансирования инвестиционных проектов в туристскую инфраструктуру.

Проектное финансирование в туристской инфраструктуре представляет собой сложный финансовый механизм, связанный с вовлечением большого количества участников в процесс реализации инвестиционного проекта и разнообразием используемых финансовых инструментов. Хотя в мировом опыте существует множество видов инструментов проектного финансирования, они до сих пор не пользуются популярностью в условиях Республики Таджикистан. Основные факторы неиспользования механизма проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов в условиях Республики Таджикистан представлены в таблице 5.

Важной особенностью проектного финансирования, ограничивающей его применение в Республике Таджикистан, являются высокие требования к уровню знаний и опыта сотрудников, уровню профессионализма специалистов. Если в случае с традиционными кредитами специалисты банка придают значение изучению кредитной истории заемщика и оценке его финансового положения, включая стоимость залогового обеспечения, то при оформлении проектного финансирования они больше внимания уделяют анализу проекта.

Таблица 5. – Основные факторы неиспользования проектного финансирования в Республике Таджикистан

Фактор	Интерпретация фактора
Отсутствие законодательных и нормативных актов	Отсутствие трактовки понятия проектного финансирования в законодательстве. Отсутствие адекватного правового механизма регулирования процесса разделения рисков инвестиционных проектов, непредоставление гарантий участникам проектного финансирования. Отсутствие необходимых правовых стандартов оформления кредитных и коммерческих документов.
Недостаточный уровень менеджмента предприятий туристской инфраструктуры в вопросах изучения туристских ресурсов, исследования и управления инвестиционными проектами	Несвоевременно разработанная программа осуществления инвестиционного проекта приводит к неправильным действиям и принятию неправильных решений на инвестиционной стадии реализации проекта.
Отсутствия кредитных ресурсов для долгосрочного инвестирования у коммерческих банков	Коммерческие банки Республики Таджикистан в основном ориентированы на краткосрочное финансирование с высокими процентными ставками. Они не могут предлагать долгосрочные кредиты для инвестиционных проектов.
Отсутствие профессиональных участников проектного финансирования	Препятствует исполнению договорных соглашений, которые могут вызвать серьезные проблемы в вопросах взаимодействия участников проектного финансирования.

Источник: разработка автора

Использование механизма проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов в сфере туристической инфраструктуры обеспечивает эффективные связи и сотрудничество туристической отрасли с финансово-банковским сектором экономики. Сотрудничество туризма, как одной из приоритетных отраслей национальной экономики, с финансово-банковской сферой повышает конкурентоспособность предприятий туристической инфраструктуры и туристических компаний. От этого зависит уровень развития туристской инфраструктуры, финансовая деятельность хозяйствующих субъектов, использующих объекты туристской инфраструктуры, применение механизмов проектного финансирования при реализации инвестиционных проектов в сфере туристской инфраструктуры.

В целях совершенствования средств проектного финансирования в рамках стратегии развития туристской инфраструктуры в Республике Таджикистан следует разработать комплекс мер, которые будут способствовать устойчивому развитию предприятия и объектов туристской инфраструктуры. К таким мероприятиям относятся меры Правительства Республики Таджикистан по поддержке реализации механизма проектного финансирования, включая совершенствование законодательной базы. Конечно, на сегодняшний день принято много мер по совершенствованию системы, однако все еще существуют препятствия, затрудняющие использование механизма проектного финансирования.

Взаимовыгодное сотрудничество государства с представителями частного бизнеса способно обеспечить высокие и стабильные темпы экономического развития страны и регионов. При этом одним из инструментов, доступных государству, является государственно-частное

партнерство (ГЧП), с помощью которого предполагается расширение объемов финансирования реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Посредством использования механизма ГЧП в стране профинансировано большое количество инвестиционных проектов в направлении строительства дорог, спортивных комплексов и других социальных объектов, однако сфера его использования шире, чем социальные проекты, например, его также можно использовать на других объектах туристской инфраструктуры, например на санаториях. С использованием ГЧП реализовано всего два инвестиционных проекта в сфере туристской инфраструктуры: ГЧП №5 «Строительство аквапарка и развлекательного комплекса в городе Гулистон» и ГЧП №8 «Реконструкция спортивного комплекса «Джавони» джамоата городка Мехробод Джаббор Расуловского района». Следует сказать, что с начала процесса использования механизма ГЧП в стране было успешно реализовано несколько инвестиционных проектов в рамках соглашений о ГЧП (таблица 6).

В целом сотрудничество государства и бизнеса в форме ГЧП может стать одним из наиболее перспективных направлений развития туристической инфраструктуры в современных условиях. Республике Таджикистан необходима комплексная и сбалансированная система социально-экономических, правовых и административных мер, направленных на создание условий для развития качественно нового уровня потенциала туристской инфраструктуры и обеспечения формирования устойчивых конкурентных преимуществ страны.

Таблица 6. – Реализованные проекты ГЧП

Название проекта	Частный партнер	Дата заключения соглашения	Период действия проекта	Сумма проекта
1. Реконструкция и управление детским садом №133 в г. Душанбе	ООО «Бойчечак»	22.09.2016	10 лет	8 млн. сомони
2. Строительство линии электропередачи до СЭЗ «Дангара»	Китайская компания «Shanxi Coal Cooperation»	22.12.2016	8 лет	22,8 млн. долл. США
3. Создание центра профилактики и борьбы с вирусными гепатитами	ООО «Тоджикиновация»	16.08.2017	15 лет	20 млн. сомони
4. Система электронной оплаты проезда и ее контроль на пассажирском автомобильном транспорте города Душанбе	ООО «Авесто Гурух»	27.02.2018	5 лет	23,1 млн. сомони
5. Обеспечение питьевой водой населения сельского джамоата Исфисор Бобошон Гафуровского района	ООО «Билол – 2017»	13.01.2020	35 лет	1,78 млн. сомони
6. Управление твердыми коммунальными отходами города Бустон	ООО «Билол – 2017»	30.12.2020	20 лет	13,7 млн. сомони
7. Создание Центра первичного скрининга сибирской язвы	ООО «Ташхиси муосир»	08.12.2021	10 лет	4,5 млн. сомони

Источник: разработка автора на основе [10]

На наш взгляд, использование ГЧП в туристской инфраструктуре может дать положительные результаты лишь в том случае, когда все участники его процесса будут

действовать в опоре на принципе общности интересов сторон. Поэтому в процессе запуска механизма ГЧП очень важно найти позиции взаимопонимания между всеми его участниками.

Нами было определено, что в настоящее время в Республике Таджикистан можно выделить несколько перспективных направлений развития форм ГЧП, которые позволят привлечь частный капитал в приоритетные отрасли национальной экономики и реализовать социально значимые проекты, в том числе в сфере туристической инфраструктуры (таблица 7).

Для реализации программ развития туристской инфраструктуры посредством использования механизма ГЧП в первую очередь необходимо создать ассоциации, сети предприятий туристской инфраструктуры и туристско-информационные центры, целью которых является развитие туризма в стране как средства поддержки охраняемых природных, исторических и культурных объектов. Должны быть созданы специальная база данных, информационная система по природным, историко-культурным объектам, разработаны туристические маршруты, представлен и распространен опыт реализации успешных инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

В диссертации предпринята попытка обсудить условия и имеющиеся возможности совместного использования методов и внешних источников финансирования, в том числе в рамках механизма проектного финансирования, и разработать соответствующие рекомендации по выбору подходящей модели финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Таблица 7. – Направления развития ГЧП и недостатки в его реализации

Направления развития ГЧП	Недостатки в реализации ГЧП
Замещение импорта товаров и услуг в важных сферах производства и обслуживания отечественной продукцией и услугами (большой интерес населения страны и иностранных граждан к отечественным объектам туристической инфраструктуры).	Условия и механизмы создания ГЧП в сфере туризма и туристической инфраструктуры не определены.
Строительство новых объектов отдыха, оздоровления, развлечений и спорта, особенно горных видов спорта.	Принципы функционирования и развития ГЧП в сфере туризма и туристической инфраструктуры не разработаны.
Реконструкция и оснащение существующей туристско-развлекательной инфраструктуры, гостиниц, спортивных комплексов и других объектов туристической инфраструктуры в соответствии с мировыми стандартами.	Неразвитость организационных структур управления, координирующих процессы взаимодействия участников партнерства.
Создание образовательной и научной системы, подготовка кадров для туристической отрасли и туристической инфраструктуры.	Не разработан экономический механизм регулирования и участия общественности в проектах развития туристической инфраструктуры на основе ГЧП.
Понимание необходимости развития индустрии туризма и развлечений органами законодательной и исполнительной власти всех уровней.	Организационные основы информационной поддержки принятия управленческих решений в сфере ГЧП не разработаны.

Источник: разработка автора

На наш взгляд, самым надежным, стабильным и, пожалуй, самым дешевым источником финансирования

обновления и оснащения предприятия являются накопленные суммы амортизации. Мы также считаем, что одним из лучших и наиболее перспективных способов использования комбинированных источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре является механизм проектного финансирования. Поэтому мы рекомендуем его в Республике Таджикистан для использования при финансировании инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Основные научные результаты диссертации

Исследование позволило разработать некоторые теоретические положения, рекомендации и практические предложения по развитию теории, методологии и практики финансового обеспечения реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. К наиболее важным выводам, сделанным по результатам исследования, относятся:

1. Инвестиционный проект представляет собой совокупность непрерывных и последовательных мероприятий, которые применяются для достижения конкретной цели финансирования в течение ограниченного времени и в рамках заранее определенного бюджета. В зависимости от особенностей инвестиционной деятельности под финансовым обеспечением инвестиционной деятельности следует понимать процесс привлечения, сбора и целевого использования финансовых ресурсов в инвестиционной деятельности экономическими субъектами. В качестве метода финансирования устанавливается комплекс мероприятий по выбору состава и структуры источников финансирования инвестиционных проектов и показателей движения денежных средств. Процесс выбора конкретных источников финансирования инвестиционных проектов осуществляется на основе выбранной системы и схемы финансирования с учетом особенностей инвестиционного

проекта и деятельности предприятия, инициирующего проект [1-А; 11-А; 12-А].

2. Методы и формы финансирования представляют собой способы привлечения инвестиционных ресурсов. Источниками финансирования являются только денежные средства, привлеченные для инвестирования. Определенный метод финансирования инвестиционных проектов может проявляться в разных формах. При этом формы, определенные в рамках конкретного метода финансирования, сочетаются с их экономической сущностью, что позволяет отнести их именно к этому методу финансирования инвестиционных проектов. Каждый из способов финансирования инвестиционных проектов имеет свои преимущества и недостатки, а их выбор основан на сравнении различных схем и форм финансирования [2-А; 9-А; 10-А].

3. Структура источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре зависит от особенностей финансовых отношений, связанных со сферой деятельности предприятия. Эффективность системы управления финансированием инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре можно повысить за счет использования механизмов государственной поддержки туристических программ, льготного кредитования субъектов предпринимательства, содействия привлечению средств мелких вкладчиков в кредитные организации. Успех развития туризма и его инфраструктуры также напрямую зависит от уровня государственной поддержки [1-А; 7-А; 8-А].

4. Для укрепления технического потенциала туристской инфраструктуры необходимы специальные государственные инвестиционные программы и активная деятельность частных предпринимателей и инвесторов. При стабильной работе объектов туристской инфраструктуры и благоприятном инвестиционном климате перспектива развития туристической отрасли может стать движущей силой роста экономических

показателей страны. Для завоевания заметного положения на рынке туристических услуг необходимо, прежде всего, создать благоприятные условия для предоставления современных конкурентоспособных услуг иностранным и отечественным туристам в сферах оздоровления, развлечений, спорта, альпинизма и путешествия [4-А; 5-А; 14-А].

5. Устойчивое развитие туристической отрасли невозможно без решения проблем туристской инфраструктуры, основными признаками которых является значительный износ существующей материально-технической базы основных инфраструктурных объектов. Все это требует больших финансовых ресурсов, в том числе финансовой поддержки инвестиционных проектов. Исследователи направления финансового обеспечения инвестиционных проектов не уделяют должного внимания вопросу изучения и анализа факторов, влияющих на развитие источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре, что усложняет процесс регулярного сотрудничества всех заинтересованных в реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре сторон. В результате снижается привлечение средств инвесторов к объектам туристской инфраструктуры, что сдерживает развитие приоритетных туристских направлений [3-А; 5-А; 10-А; 11-А].

6. Создание свободных экономических зон для развития туристской инфраструктуры является эффективным и перспективным направлением развития предпринимательства в сфере туризма, гостеприимства, привлечения инвестиций и дальнейшего укрепления экономического потенциала, туризма и здравоохранения. Имеющиеся и возможные туристические ресурсы, которые есть практически во всех регионах Республики Таджикистан, могут привлечь внимание частных инвесторов. Большая часть таких ресурсов расположена в горных районах страны, в сельской местности. В целях дальнейшего улучшения ситуации и содействия развитию туристической отрасли считаем

необходимым совершенствование законодательства в направлении регулирования отношений в других сферах, связанных с туризмом [4-А; 5-А; 10-А; 15-А].

7. Инвестиционные проекты в туристской инфраструктуре отличаются от инвестиционных проектов, реализуемых в других сферах производства и услуг. Специфика туристических инфраструктурных проектов выражается, прежде всего, в их сложности, зачастую это крупные проекты. Поэтому число их участников также велико. В части проектного финансирования строительства объектов туристской инфраструктуры финансирующие банки являются непосредственным участником процесса реализации проекта и могут самостоятельно разработать инвестиционный проект или предоставить профессиональную консультацию организации, иницирующей проект. Они оплачивают затраты на реализацию проекта или становятся собственниками строящегося предприятия туристской инфраструктуры путем приобретения его акций. Хотя в мировом опыте существует множество видов инструментов проектного финансирования, они до сих пор не пользуются популярностью в условиях Республики Таджикистан, особенно для использования при реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре. Несмотря на указанные преимущества перед традиционными формами финансирования инвестиционных проектов, проектное финансирование в Республике Таджикистан не развито, и банки не проявляют к нему интереса. На наш взгляд, основными причинами неразвитости механизма проектного финансирования в стране являются:

- отсутствие нормативно-правовой базы для использования механизма проектного финансирования;

- нехватка высококвалифицированных сотрудников, низкий уровень знаний и профессионализма специалистов банка в сфере анализа инвестиционных проектов;

- отсутствие достаточных резервов банков для долгосрочного кредитования [3-А; 4-А; 6-А].

8. Механизм ГЧП в Республике Таджикистан является новым явлением в процессе реализации инвестиционных проектов в объектах инфраструктуры и учреждениях социального обслуживания, находящихся под государственным управлением. В процессе ГЧП наиболее целесообразным способом привлечения финансирования туристской инфраструктуры является создание свободной экономической зоны туризма и рекреации с системой льгот для инвесторов. Еще одним способом привлечения инвестиций является создание туристических кластеров, то есть строительство объектов туристской инфраструктуры на новых территориях за счет частных инвесторов. Государство берет на себя ответственность за создание общей инфраструктуры. На наш взгляд, использование механизма ГЧП в туристской инфраструктуре может дать положительные результаты только в том случае, если все заинтересованные стороны – государство и частный предпринимательский сектор – будут действовать на основе принципа общности интересов. Сегодня ситуация такова, что каждая сторона ГЧП видит только свои интересы, но не очень стремится учитывать интересы своего партнера. В этих условиях реальное партнерство государства и частного сектора невозможно. Поэтому очень важно найти позиции взаимопонимания между всеми его участниками в процессе запуска механизма ГЧП [3-А; 5-А; 16-А; 17-А].

9. Исследование процессов реализации государственных инвестиционных проектов в Республике Таджикистан показывает, что их финансирование осуществляется в основном за счет привлечения

кредитов/грантов стран-спонсоров (доноров), иностранных финансовых организаций, финансирования из государственного бюджета (республиканского бюджета и местных бюджетов) и средств частного сектора. Стоит отметить, что в стране уже стало популярным использование банковских кредитов и лизинга при финансировании инвестиционных проектов экономических субъектов частного сектора, в том числе в инвестиционных проектах строительства и реконструкции объектов туристской инфраструктуры. Примеры проектов финансирования строительства и реконструкции объектов туристской инфраструктуры с привлечением капитала частного сектора, которые успешно реализованы: ООО «Сафед-Дара», ОАО «Санаторий Шохамбари», ОАО «Санаторий Зумрад», ОАО «Санаторий Зайрон», ООО «Сатурн», ООО «Сангчашма» и другие. На наш взгляд, одним из лучших и наиболее перспективных способов использования комбинированных источников финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре является механизм проектного финансирования [1-А; 4-А; 10-А; 13-А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

1. К финансированию инвестиционного проекта может быть привлечено множество инвесторов и кредиторов с различными формами участия. Изучение и анализ источников финансирования инвестиционного проекта может оказать существенное влияние на его стоимость, осуществимость и эффективность, поэтому следует взвешенно подходить к оценке различных способов финансирования инвестиционных проектов.

2. Неблагоприятный инвестиционный климат и законодательная база, не отвечающая требованиям мировой практики проектного управления, являются реальными

причинами, препятствующими процессу эффективной реализации инвестиционных проектов. Решение сложной проблемы стабилизации и целенаправленного выхода страны из кризиса связано с изменением инвестиционной политики и полной реструктуризацией всего инвестиционного сектора.

3. В целях улучшения финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре и поддержки привлечения инвестиций в данную приоритетную отрасль в стране рекомендуется создать специальные агентства по развитию туризма и привлечению инвестиций, а также учреждения специальной инфраструктуры для развития туризма и рекреации. Эти меры могут создать хорошие условия для формирования эффективной предпринимательской и инвестиционной среды в туристскую инфраструктуру.

4. Инвестиции рассматриваются как необходимый движущий фактор развития туризма и его инфраструктуры, формирования важного и конкурентоспособного сектора национальной экономики, открывающего широкие возможности для удовлетворения потребностей населения страны и иностранных граждан в высоких туристических услугах среднего уровня. Республика Таджикистан, имеющая высокий потенциал для развития многих видов туризма и в то же время оцениваемая международными аналитиками как относительно безопасная страна, в ближайшие годы может занять достойное положение на мировом туристическом пространстве.

5. Результативность финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре может повышаться за счет государственных инвестиционных средств поддержки программ развития туризма и его инфраструктуры, льготного кредитования экономических субъектов - пользователей объектов

туристской инфраструктуры, обеспечения высокого уровня их инвестиционной привлекательности для отечественных и иностранных частных инвесторов, содействия финансово-кредитных организаций в увеличении собираемости средств мелких инвесторов и населения. Также развитие финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре напрямую зависит от государственной поддержки туризма как приоритетной отрасли национальной экономики.

6. В стране необходимо создать специальный кредитно-финансовый институт, который сможет собирать государственные и частные финансовые ресурсы и в дальнейшем мобилизовать их для финансирования инвестиционных проектов в туристскую инфраструктуру. Также рекомендуется создать ассоциации инвесторов в сфере туризма, которые будут готовить предложения по улучшению инвестиционной среды для развития туристических услуг, определять приоритетные проекты для финансирования, а также проводить различные исследовательские мероприятия.

7. В целях совершенствования средств проектного финансирования в рамках стратегии развития туристской инфраструктуры в Республике Таджикистан следует разработать комплекс мер, способствующие устойчивому развитию предприятия и объектов туристской инфраструктуры. К ним относятся правительственные меры по поддержке механизма проектного финансирования, включая совершенствование законодательной базы.

8. Принимая во внимание, что стратегическими документами и отраслевыми программами Республики Таджикистан предусмотрено расширение использования одной или нескольких инновационных технологий финансирования инвестиционных проектов, таких как концессии и ГЧП, в целях развития туристской

инфраструктуры, то в центре постоянного внимания руководства органов государственной власти и местного самоуправления должны находиться вопросы повышения качества подготовки и управления проектами ГЧП в туристской инфраструктуре. При этом качество и эффективность реализации проектов сотрудничества государственно-частного сектора будет зависеть не только от законодательно установленного равноправного сотрудничества партнеров, но и от объединения инвестиционных ресурсов, разделения рисков и финансовых затрат на достижение целей проекта.

9. В нынешних условиях Республики Таджикистан применимо использование концессионной модели, при которой проектная организация получает концессию от государства на определенных условиях для реализации инвестиционного проекта. Проектная организация, завершив строительство и ввод в эксплуатацию объекта туристской инфраструктуры, будет использовать его до окончания действия концессионного соглашения, а затем передаст государству.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аббаров, Ҳ. Сарватҳои рекреатсионӣ ва сайёҳии Раштонзамин [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://ravshanfikr.tj/zoologiya-va-tabiiati-vu-ush/sarvat-oi-rekreatsioon-va-sajjo-ii-rashtonzamin.html>

2. Аббаров, Ҳ., Акмалов, М.М. Вазъи муосир, муаммоҳо ва роҳҳои истифодабарии сарватҳои об-рекреатсионии музофоти Курама [Матн] / Ҳ. Аббаров, М.М. Акмалов // ИLM VA INNOVATSIYA. Бахши илмҳои геологӣ ва техникӣ. – 2020. - № 3. – С. 104-114

3. Бюллетени омили бонкӣ [Матн] / Бонки миллии Тоҷикистон. – 2023. - № 12. – 101 с.

4. Дерешева, А.С., Мотько, А.В. Привлечение инвестиций в материально-техническую базу и инфраструктуру туризма [Текст] / А.С. Дерешева, А.В. Мотько // Научный вестник Горно-Алтайского государственного университета. – 2020. – Т. 15. – С. 196-202

5. Казанцева, Н.В., Сергеева, К.Н. Проблемы финансирования инновационных проектов малого и среднего предпринимательства [Текст] / Н.В. Казанцева, К.Н. Сергеева // Вестник евразийской науки. – 2022. – Т. 14. - № 3. – С. 1-9

6. Мухаббатов, Х.М. Природно-ресурсный потенциал горных регионов Таджикистана. монография [Текст] / Х.М. Мухаббатов. - М.: Граница, 1999. - 196 с.

7. Омори солонаи Чумхурии Тоҷикистон 2023 [Матн] // Нашрияти расмии Агентии омори назди Президенти Чумхурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2023. – 419 с.

8. Романов, Е.Н., Москалева, Н.Б. Факторы влияния на инвестиции в сферу туризма Краснодарского края [Текст] / Е.Н. Романов, Н.Б. Москалева // Государственная служба. – 2023. – Т. 5. - № 4. – С. 56-62

9. Рӯйхати сармоягузори бонкҳо [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL:https://nbt.tj/tj/banking_system/investments_of_banks.php

10. Феҳристи лоихаҳои ШДБХ [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <http://ppp.tj/loihahoi-amalishuda/>

11. <https://ctd.tj/> (Сомонаи расмии Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон)

СПИСОК НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ

А. Публикации в изданиях, включенных в Перечень ведущих рецензируемых научных журналов и изданий, рекомендуемых ВАК при Президенте Республики Таджикистан

[1-А]. Аҳмади, З. Фаъолияти сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ ва манбаъҳои маблағгузорию он [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон. - 2022. - № 3 (42). – С. 77-86

[2-А]. Аҳмади, З. Шакл ва усулҳои маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2022. - № 9. – С. 45-53

[3-А]. Аҳмади, З. Истифодаи механизми маблағгузорию лоиҳавӣ ҳангоми амалисозии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / И.Р. Иброҳимзода, А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. - №5. - С. 5-13

[4-А]. Аҳмади, З. Сармоягузорӣ ҳамчун омили пешбарандаи рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он [Матн] / Б.Ҳ. Каримов, А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон. – 2023. - № 4-1 (49). – С. 236-243

[5-А]. Аҳмади, З. Омилҳои рушди маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2024. - №5. - С. 38-47

Б. Публикации в других изданиях

[6-А]. Аҳмади, З. Нақши бонкҳои тичоратӣ дар рушди иқтисодии мамлакат [Матн] / А. Зоҳидҷон / Нақши Асосгузори сулҳ ва ваҳдати миллий - Пешвои миллат,

мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 30-солагии Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 30-солагии Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат (Душанбе, 16 апрели соли 2021). – Душанбе: ДССХ, 2021. – С. 27-32

[7-А]. Аҳмади, З. Қарзи давлатӣ ва моҳияти он [Матн] / А. Зоҳидҷон / Танзими иқтисодӣ ҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ дар баҳши фаъолияти иқтисодии хориҷӣ / Маводи конференсияи илмию амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 30-солагии таъсисёбии мақомоти гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон (Душанбе, 29 январӣ соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 110-116

[8-А]. Аҳмади, З. Суғурта ҳамчун механизми асосии беҳатагардонии дараҷаи хавфҳо [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 148-156

[9-А]. Аҳмади, З. Шаклҳои муосири маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 99-103

[10-А]. Аҳмади, З. Ҳолат ва дурнамои сармоягузориҳои муваққатӣ хориҷӣ ба иқтисоди Тоҷикистон [Матн] / А. Зоҳидҷон / Такмили муносибатҳои молиявӣ – қарзӣ ҳамчун заминаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ – саноатикунонии босуръати мамлакат / Маводи

конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 28 майи соли 2022). - Душанбе: ДБССТ, 2022. – С. 143-148

[11-А]. Зоҳиджон, А. Финансовая поддержка реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳиджон / Вопросы управления и экономики: современное состояние актуальных проблем / Сборник статей по материалам LXIII-LXIV международной научно-практической конференции (Москва, 11 октября 2022 года). – 2022. - №9-10 (57). – С. 10-18

[12-А]. Аҳмади, З. Аҳаммият ва зарурияти сармоя ва сармоягузорӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Самтҳои стратегии рушди соҳибқорӣ инноватсионӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ / Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ (Душанбе, 25 ноябри соли 2022). – Душанбе: ДБССТ, 2022. - С. 223-227

[13-А]. Аҳмад, З. Проектное финансирование в туристской инфраструктуре Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳидҷон / Актуальные вопросы экономики / Сборник статей XIV международной научно-практической конференции (Пенза, 28 февраля 2023 года). – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2023. – С. 22-26

[14-А]. Аҳмади, З. Маблағгузории сармоягузориҳо ба инфрасохтори сайёҳӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Масъалаҳои мубрами баҳисобгирии муҳосибӣ, таҳлил ва аудит дар шароити муосир / Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ (Душанбе, 28 марти соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. – С. 173-178

[15-А]. Аҳмади, З. Сиёсати андозӣ-бучетӣ қисмати асосии сиёсати молиявӣ [Матн] / А. Зоҳидҷон / Нақши сайёҳӣ ва соҳибқорӣ дар раванди амалисозии ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ апрелии донишгоҳ (Душанбе, 21-22 апрели соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. – С. 68-74

[16-А]. Зоҳиджон, А. Роль инвестиций в развитии туристской инфраструктуры Республики Таджикистан [Текст] / А. Зоҳиджон / Экономика предприятий, регионов, стран: актуальные вопросы и современные аспекты / Сборник статей XII международной научно-практической конференции (Пенза, 5 декабря 2023 года). - Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение», 2023. – С. 28-32

[17-А]. Аҳмади, З. Таъсири вазъи сармоягузорӣ ба рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он [Матн] / А. Зоҳиджон / Равандҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкилот ва дурнамо / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ (Душанбе, 7 декабри соли 2023). – Душанбе: ДБССТ, 2023. - С. 283-288

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Аҳмади Зоҳидҷон дар мавзуи «Таъминоти молиявии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ»

Калимаҳои калидӣ: таъминоти молиявии равандҳои сармоягузорӣ, лоиҳаҳои сармоягузорӣ, захираҳои сайёҳӣ, иншооти инфрасохтори сайёҳӣ, усулҳо ва шаклҳои маблағгузорӣ, маблағгузориҳои лоиҳавӣ, фазои мусоиди сармоягузорӣ, пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок, ҷалби сармоягузорӣ.

Мақсади асосии рисолаи илмӣ. Мақсади таҳқиқот коркарди ҷанбаҳои назариявӣ методологӣ, таҳияи тавсияҳо барои тақмили таъминоти молиявӣ ва рушди механизми маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар иншооти инфрасохтори сайёҳӣ мебошад.

Усулҳои таҳқиқот. Дар таҳқиқот усулҳои илмии мантиқӣ, таҳлилий, иқтисодӣ омӯрӣ, графӣ, коршиносӣ, истисно, муқоиса ва дигарҳо истифода шудаанд.

Натиҷаҳои бадастомада ва нағвиҳои илмӣ таҳқиқот ин ҷиҳатҳо дар бар мегиранд: омӯзиши муқаррароти назариявӣ ва равишҳои методологӣ таъминоти молиявӣ лоиҳаҳои сармоягузорӣ; арзёбии хусусиятҳои таъминоти молиявӣ лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ; ошкор кардани роҳҳои бартараф кардани мушкилоти рушди сайёҳӣ ва инфрасохтори он дар робита бо қорбурди механизмҳои муносиби маблағгузориҳои лоиҳаҳо; таҳлили омилҳои рушди маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва арзёбии онҳо; таҳлил ва арзёбии имконияти қорбурди маблағгузориҳои лоиҳавӣ дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ; муқаррар кардани қорбурди механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ; таҳлили шаклҳо ва тарҳҳои маъмули маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ.

Тавсияҳо оид ба истифодаи натиҷаҳо. Муқаррароти назариявӣ диссертатсия дар рушди назария ва методологияи маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар инфрасохтори сайёҳӣ саҳми муҳим мегузоранд.

Соҳаи истифодаи натиҷаҳо. Тавсияҳои дар диссертатсия пешниҳодшуда аз ҷониби мақомоти давлатӣ барои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ ваколатдор ва маъмурияти субъектҳои инфрасохтори сайёҳӣ истифода шаванд. Нуктаҳои асосии назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар раванди таълимии зинаи бакалаврият, ихтисоси «Молия» истифода мешаванд.

АННОТАЦИЯ
к диссертации Ахмади Зохидажон на тему «Финансовое
обеспечение реализации инвестиционных проектов в туристской
инфраструктуре»

Ключевые слова: финансовое обеспечение инвестиционных процессов, инвестиционный проект, туристские ресурсы, объекты туристской инфраструктуры, методы и формы финансирования, проектное финансирование, благоприятная инвестиционная среда, предоставление льготных кредитов, привлечение инвестиций.

Основная цель научной диссертации. Целью исследования является проработка теоретических и методологических аспектов, разработка рекомендаций по совершенствованию финансового обеспечения и развитию механизма финансирования инвестиционных проектов в объектах туристской инфраструктуры.

Методы исследования. В исследовании использовались логический, аналитический, экономико-статистический, графический, экспертный метод, метод исключений, сравнения и другие научные методы.

Полученные результаты и научные новизны исследования включают следующие аспекты: изучение теоретических положений и методологических подходов финансового обеспечения инвестиционных проектов; оценка особенностей финансового обеспечения инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре; выявление путей преодоления проблем, сдерживающих развитие туризма и его инфраструктуры в контексте использования адекватных механизмов финансирования проектов; анализ факторов развития финансирования инвестиционных проектов и их оценка; анализ и оценка возможности использования проектного финансирования в реализации инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре; установление использования механизма государственно-частного партнерства в финансировании инвестиционных проектов; анализ известных форм и схем финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Рекомендации по использованию результатов. Теоретические положения, разработанные в диссертации, вносят важный вклад в развитие теории и методологии финансирования инвестиционных проектов в туристской инфраструктуре.

Области использования результатов. Представленные в диссертации рекомендации могут быть использованы государственными органами, уполномоченными в финансировании инвестиционных проектов, а также администрациями субъектов туристской инфраструктуры. Отдельные ее положения используются в учебном процессе бакалавриата по специальности «Финансы».

ANNOTATION
to the dissertation of Ahmadi Zohidjon on the topic «Financial support for the implementation of investment projects in tourism infrastructure»

Key words: financial support for investment processes, investment project, tourism resources, tourism infrastructure facilities, methods and forms of financing, project financing, favorable investment environment, provision of preferential loans, attracting investments.

The main purpose of the scientific dissertation. The aim of the study is to develop theoretical and methodological aspects, develop recommendations for improving financial support and developing a mechanism for financing investment projects at tourism infrastructure facilities.

Research methods. The study used logical, analytical, economic-statistical, graphical, expert methods, the method of exceptions, comparisons and other scientific methods.

The results obtained and scientific novelties of the research include the following aspects: study of theoretical provisions and methodological approaches to financial support of investment projects; assessment of the features of financial support of investment projects in tourism infrastructure; identification of ways to overcome problems that hinder the development of tourism and its infrastructure in the context of using adequate mechanisms for financing projects; analysis of factors in the development of financing of investment projects and their assessment; analysis and assessment of the possibility of using project financing in the implementation of investment projects in tourism infrastructure; establishment of the use of the public-private partnership mechanism in financing investment projects; analysis of known forms and schemes for financing investment projects in tourism infrastructure.

Recommendations for using the results. The theoretical provisions developed in the dissertation make an important contribution to the development of the theory and methodology of financing investment projects in tourism infrastructure.

Areas of use of the results. The recommendations presented in the dissertation can be used by government agencies authorized to finance investment projects, as well as by administrations of tourism infrastructure entities. Some of its provisions are used in the educational process of the bachelor's degree in the specialty «Finance».